

ԱՐԶԱԿԱՆԿ

ARTZAKANK - ECHO

Bimestriel bilingue publié à Genève

JANVIER - FÉVRIER 2026
N° 261

2026 DÉBUTE PAR ...

Բովանդակություն

- Էջ 2** – Վաերագրում են հայկական պատմական յուշարձանները
Էջ 5 – Հայ ժողովուրդի ինքնության խորհրդանիշները
Էջ 6 – Հայերը Պաղոսում
Էջ 10 – Ինչպիսի՞նք Հայաստան կ'ուզեք
Էջ 11 – Մահ՝ Իզնա Սարըասլանի
Էջ 16 – Վերահրատարակում է 20հրապի պատմական իրաւունքի հիմնարար աշխատությունը - USC-ի մեջ տեղի ունեցավ «Լեզուն սփիւռքով մեկ՝ հայերենը իր հեռանկարներով» գիտաժողովը
Էջ 19 – Լոյս տեսավ Ա. Ասլանի «Մշոյ գիրքը» հայերեն թարգմանութեամբ
Էջ 20 – Աղբիւրներն Արցախում զբոսաշրջութեան հայեցակարգը միացնում է յաղթանակի և արատիկին – Թուրքիայում գտնուող հայկական եկեղեցին կը վերածուի թանգարանի
Էջ 22 – Ժընեւ և Լեման շրջանի Սուրբ Յակոբ եկեղեցւոյ յուրեր

Sommaire

- P. 3** – Au 1er février, 15 000 Arméniens d'Artsakh ont quitté l'Arménie
P. 4 – Une délégation suisse reçue par le président par intérim d'Artsakh
P. 7 – Comment faire vivre un patrimoine numérisé
P. 9 – Lancement officiel des actes de la conférence sur le patrimoine arménien d'Artsakh tenue à Berne – Nour, opéra théâtre junior
P. 12 – Quand la physique rejoint le sacré
P. 13 – Venise Honore Mgr. L. Zekyan
P. 14 – Visite du Ministre Ararat Mirzoyan à Genève – *La vie mouvementée d'Eliott Blum*
P. 15 – Journée du don de livres en Arménie
P. 17 – La conférence CAP de l'Union astronomique internationale se tiendra en Arménie – *Asphalte de Zareh Vorpouni*
P. 18 – L'IA comme nouveau langage du cinéma – La collection des musées de Berlin sera exposée en Arménie
P. 19 – Hovik Sardaryan reçoit le prix Ernst Von Siemens 2026
P. 23 – Nouvelles de l'École Topalian
P. 24 – Nouvelles de l'UAS

Depuis le 28 février, les nouvelles des horreurs de la guerre lancée par Israël et les États-Unis contre l'Iran, qui embrase également le Liban et, dans une moindre mesure, les pays du Moyen-Orient, occupent les devants de l'actualité. Alors que le monde retient son souffle craignant une extension incontrôlable du conflit vers d'autres zones, nos pensées vont aux populations affectées par les opérations militaires et tout particulièrement aux communautés arméniennes vivant dans ces pays.

En Arménie, la campagne électorale pour les législatives de juin prochain bat son plein. Elle est accompagnée de manipulations médiatiques qui ne favorisent pas la tenue d'un débat politique de fond sur les questions prioritaires ou les programmes de différents partis en lice aux élections.

(© primeminister.am)

C'est dans ce contexte tendu qu'un tribunal militaire de Bakou a condamné des anciens dirigeants politico-militaires de l'Artsakh à de lourdes peines allant de 20 ans d'emprisonnement à la réclusion à perpétuité au terme de procès factices qui ont duré plus d'une année. Ces condamnations interviennent au lendemain de la remise du «Prix Zayed 2026 pour la fraternité humaine» au Premier ministre arménien Nikol Pashinyan et au président azerbaïdjanais Ilham Aliyev à Abou Dhabi, le 5 février dernier, «en reconnaissance de leurs efforts constants pour promouvoir la paix entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan, favoriser la coopération et assurer la stabilité dans la région».

En effet, le discours de paix émanant des autorités arméniennes ne trouve malheureusement pas son reflet dans le comportement de la partie adverse. Alors que le nettoyage ethnique en Artsakh et le sort de sa population continuent de hanter nos esprits, l'Azerbaïdjan intensifie >>>

Mezzés à partager, grillades au charbon et saveurs authentiques du Levant.

Av. de Sainte-Clotilde 9, Genève
www.cadmusrestaurant.ch

ՇԱԺՄՍ

Cuisine alépine et arménienne

ՎԱԵՐԱԳՐԻՈՒՄ ԵՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

2023 թուականից սկսած «Ինքնութիւն» հիմնադրամը մեկնարկել է Հայաստանի բազմադարեայ վանքերի, եկեղեցիների ու մշակութային կոթողների վաւերագրումը:

Հիմնադրամի գաղափարի շուրջ համախմբուած երիտասարդները յաղթահարում են դժուարանցանքի ճանապարհներ, լեռներ ու անտառներ՝ պատմական յուշարձանները վաւերագրելու նպատակով:

Արդէն իսկ իրականացուած նկարահանումների արդիւնքում վաւերագրուել են Առաքելոց վանքը, Ենոբաւանի մատուռը, Սամսոնի կամուրջը, Կայան բերդը, Շատիվանքը, Չորաց տաճարը և մշակութային մեծ արժէք ունեցող այլ կոթողներ:

«Ինքնութիւն» հիմնադրամը «Ստեփան Գիշեան» բարեգործական հիմնադրամի ամենամեայ դրամաշնորհային ծրագրի յաղթողներից է: Հիմնադրամի աջակցութեամբ ձեռք են բերուել անհրաժեշտ սարքաւորումներ՝ նկարահանումները և մոնտաժային աշխատանքներն իրականացնելու համար:

«Ստեփան Գիշեան» բարեգործական հիմնադրամը կարևորում է հայկական մշակոյթի պահպանումը, զարգացումն ու տարածումը: Ունենք հարուստ մշակոյթ՝ նիւթական և ոչ նիւթական արժէքներով, որը հայ ժողովրդին առանձնացնում է այլ ազգերից: Այս նախաձեռնութեան շնորհիւ ևս հետագայում մեր սերունդները հնարաւորութիւն կ'ունենան փաստերով ապացուցելու, թէ ինչ մշակութային արժէքներ ունի հայ ժողովուրդը,- նշել է «Ստեփան Գիշեան» բարեգործական հիմնադրամի տնօրէն Աննա Գիշեանը:

«Մեր նպատակը մշակոյթի մասին վաւերագրական ֆիլմեր ստեղծելն ու տարածելն է: Այս պահին կենտրոնացած ենք մշակութային, նիւթական արժէքների վրայ: Ընտրում ենք 3 չափանիշով. մեծ արժէք ունեցող, քիչ յայտնի և դժուար հասանելի

2026 DÉBUTE PAR ...

» sa campagne de promotion du récit de l'«Azerbaïdjan occidental» préparant le terrain à des revendications sur le territoire arménien. Comme chaque année au mois de février, des commémorations ont été organisées à travers le monde à la mémoire des victimes du «génocide de Khojaly» pour occulter les pogroms anti-arméniens commis à Sumgaït, à Bakou et ailleurs entre 1988 et 1991, qui ont entraîné l'expulsion forcée de centaines de milliers d'Arméniens vivant en Azerbaïdjan. D'autre part, la destruction systématique du patrimoine culturel arménien en Artsakh se poursuit de plus belle.

Sur le plan communautaire, le début de l'année fut marqué par un évènement majeur, la nomination de Mgr. Partev Barséghian primat du diocèse de l'Église apostolique arménienne de Suisse. La Messe d'intronisation du Primat a eu lieu le 1er février 2026 à l'Église St. Hagop de Troinex, sous la présidence de Mgr. Khajag Barsamian, délégué patriarcal pour l'Europe occidentale, et en présence d'un grand nombre de fidèles. ■

M.S.

վանքեր, ամրոցներ, բերդեր, կամուրջներ: Մինչև «Ստեփան Գիշեան» բարեգործական հիմնադրամի հետ համագործակցութիւնը, դրամահաւաքի արդիւնքում ապահովել էինք որոշակի սարքաւորումներ, որոնցով նկարահանումներ էինք իրականացնում: Բայց արդէն մի փուլ է գալիս, որ ցանկանում ես նկարահանումների որակը բարձրացնել ու արդէն լրացուցիչ սարքաւորումների կարիք ես զգում: «Ստեփան Գիշեան» բարեգործական հիմնադրամի հետ համագործակցութիւնը շատ տեղին էր. մենք ձեռք բերեցինք ամենավերջին սերնդի դրոններից, որով լրիւ այլ որակի կադրեր ենք կարողանում ստանալ: Ինչպէս նաև ձեռք բերեցինք մոնտաժային համակարգիչ, որի միջոցով իրականացնում ենք նիւթերի մոնտաժային աշխատանքները,- նշել է «Ինքնութիւն» հիմնադրամի հիմնադիր տնօրէն Գագիկ Յարութիւնեանը:

«Ստեփան Գիշեան» բարեգործական հիմնադրամը ստեղծուել է Ակբա բանկի, ֆրանսիական Կրեդիտ Ագրիկոլ, Կրեդիտ Ագրիկոլ Ազգային Ֆեդերացիայի և Ստեփան Գիշեանի ընտանիքի կողմից: Հիմնադրամի ծրագրերն ուղղուած են հայ-ֆրանսիական կապերի ամրապնդմանը, Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական, գիտակրթական, մշակութային, առողջապահական համակարգերի բարելաւմանն ու կատարելագործմանը: ■

(ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ)

ԱՐԶԱԳԱՆԳ

www.artzakank-echo.ch

6 numéros par année
Prix d'abonnement annuel: CHF 30.-

58, Rue de la Terrassière - 1207 GENEVE

CCP 12-17302-9

IBAN CH07 0900 0000 1201 7302 9

Responsable de publication: Maral Simsar

Tél. + 41 (0)78 892 93 31

artzakank@yahoo.com

AU 1er FÉVRIER, 15 000 ARMÉNIENS D'ARTSAKH ONT QUITTÉ L'ARMÉNIE

par Hayk Ghazaryan
complété par Ani Paitjan

Au 1er février, 46 300 déplacés forcés originaires d'Artsakh ont quitté l'Arménie, dont 31 298 sont revenus. Autrement dit, depuis le déplacement forcé de septembre 2023, 15 002 habitants d'Artsakh sont partis et ne sont (toujours) pas revenus en Arménie. Par rapport au mois précédent, le nombre de retours a augmenté de 127 personnes. Ces données ont été fournies à CivilNet par le Service de sécurité nationale d'Arménie.

Derrière ces statistiques se cache en réalité l'un des plus importants bouleversements sociaux qu'ait connu l'Arménie depuis son indépendance. En l'espace de quelques jours à l'automne 2023, presque toute la population du Haut-Karabakh - environ 100 000 à 120 000 personnes - s'est réfugiée en Arménie après la prise de contrôle du territoire par l'Azerbaïdjan. Pour un pays d'à peine trois millions d'habitants, le choc démographique a été considérable: l'équivalent d'environ 4% de la population est arrivé presque simultanément, souvent sans biens, sans économies et parfois sans documents.

Une arrivée massive, une solidarité immédiate... mais provisoire

Dans les premières semaines, l'accueil a reposé sur la solidarité spontanée. Des familles ont hébergé des inconnus, des hôtels ont été réquisitionnés, des écoles et centres culturels ont servi d'abris d'urgence. Cependant, l'urgence humanitaire s'est rapidement transformée en problème structurel: celui du logement durable.

Le marché immobilier arménien était déjà sous tension depuis 2022, après l'arrivée massive de citoyens russes ayant quitté leur pays à la suite de la guerre en Ukraine. L'installation des Artsakhiotes a aggravé la situation. Les loyers ont fortement augmenté, particulièrement à Erevan, et de nombreux propriétaires ont refusé de louer à des familles nombreuses ou sans revenus stables. Les contrats de location sont souvent très courts et les déménagements fréquents.

Aujourd'hui, beaucoup de déplacés vivent dans des

villages éloignés, dans des maisons inachevées, chez des proches déjà précaires ou changent de logement plusieurs fois par an. Certaines familles de six ou sept personnes occupent une seule pièce.

Le rôle central de l'aide sociale

De la période du printemps 2024 à la même période en 2025, le nombre d'Artsakhiotes ayant quitté l'Arménie sans revenir est resté relativement stable, autour de 11 000 à 12 000 personnes. Toutefois, depuis mai 2025, une nouvelle vague de départs est observée: en quelques mois seulement, le nombre de non-retours a augmenté d'environ 4 000 à 5 000, atteignant 16 735 en août.

Cette évolution coïncide chronologiquement avec l'arrêt puis la transformation en aide ciblée du programme de soutien social dit «40 000 + 10 000 drams». Pendant plus d'un an, chaque déplacé recevait environ 40 000 drams mensuels (près de 100 dollars), auxquels s'ajoutaient 10 000 drams destinés aux charges. Pour beaucoup de familles, cette allocation constituait la seule ressource régulière permettant de payer un loyer.

Lorsque le programme a été réduit et limité à certaines catégories, nombre de ménages ont perdu leur équilibre financier. Incapables d'assumer les coûts de logement, certains ont alors choisi de quitter l'Arménie, souvent vers la Russie, les États-Unis ou la France, où ils disposaient déjà de réseaux familiaux.

Bien que les départs aient atteint un pic durant l'été 2025, la situation s'est quelque peu stabilisée à la fin de l'année: au 1er janvier 2026, le nombre de personnes n'étant pas revenues est redescendu à 15 129, grâce à une augmentation du rythme des retours.

Trouver un travail, l'autre grande difficulté

Au-delà du logement, l'intégration économique reste l'obstacle principal. Sur le papier, l'intégration linguistique ne pose pas de problème: les déplacés parlent arménien. Mais la structure de l'économie diffère profondément entre l'Artsakh d'avant-guerre et l'Arménie actuelle.

Dans l'enclave, une grande partie de la population travaillait dans le secteur public, l'agriculture subventionnée ou les structures liées à la sécurité. L'économie arménienne, elle, repose davantage sur les services urbains, la construction, le commerce et, dans une moindre mesure, le secteur technologique. Les qualifications ne sont donc pas toujours transférables. D'anciens fonctionnaires, enseignants ruraux ou militaires peinent à trouver un emploi stable, parfois plus d'un an après leur arrivée. >>>

AU 1er FÉVRIER, 15 000 ARMÉNIENS D'ARTSAKH ONT QUITTÉ L'ARMÉNIE

»»» Enfants, scolarité et traumatismes

Les enfants se sont intégrés plus rapidement dans les écoles arméniennes, mais les établissements ont dû absorber brutalement des milliers de nouveaux élèves. Les classes sont souvent surchargées et les programmes différents de ceux qu'ils suivaient auparavant.

Surtout, beaucoup ont vécu le blocus de neuf mois du Haut-Karabakh en 2022-2023 puis l'exode. Des enseignants et psychologues évoquent des troubles du sommeil, de l'anxiété ou des difficultés de concentration. Pour ces enfants, il ne s'agit pas d'une migration économique mais d'une expérience de guerre.

Identité et sentiment d'exil

Le nombre de personnes obtenant de nouveaux passeports arméniens augmente néanmoins: entre 2023 et le 5 février 2025, sur 26 099 déplacés forcés d'Artsakh, 20 769 ont reçu un passeport arménien. Par ailleurs, 9 715 mineurs ont acquis la citoyenneté arménienne par le processus de délivrance de documents.

Cependant, l'intégration administrative ne signifie pas toujours une intégration psychologique. Beaucoup de déplacés ont perdu non seulement leur maison, mais aussi leur environnement social, leur église, parfois les tombes familiales. Nombre d'entre eux ne se considèrent pas comme migrants mais comme habitants d'un territoire perdu. Psychologues et travailleurs sociaux parlent d'un «deuil territorial» collectif.

Une émigration secondaire

Les départs recensés ne traduisent donc pas nécessairement un rejet de l'Arménie. Ils reflètent plutôt l'incertitude économique: impossibilité d'acheter un logement, absence d'emploi stable et fatigue d'une situation humanitaire prolongée. Une partie des familles part avec l'idée de revenir si les conditions s'améliorent.

Plus tôt, le Service des migrations et de la citoyenneté avait indiqué à Infocom que le nombre total de déplacés forcés s'élève à environ 150 000 personnes, tout en précisant qu'il est impossible d'en établir un chiffre exact.

Au-delà des données statistiques, la question des Artsakhiotes est devenue l'un des principaux défis sociaux du pays. L'Arménie a réussi l'accueil d'urgence; reste désormais l'enjeu plus long et plus complexe: transformer un refuge temporaire en intégration durable. ■

(Civilnet)

UNE DÉLÉGATION SUISSE REÇUE PAR LE PRÉSIDENT PAR INTÉRIM D'ARTSAKH

Le 4 février 2026, le président par intérim de l'Artsakh et président de l'Assemblée nationale Ashot Danielyan a reçu dans les locaux de la Représentation permanente de la République d'Artsakh à Erevan les conseillers nationaux et coprésidents de l'Initiative suisse pour la paix au Haut-Karabagh Erich Vontobel et Stefan Müller-Altermatt ainsi que John Eibner, président de *Christian Solidarity International* (CSI), accompagnés de Joel Veldkamp et Peter Fuchs, représentants de CSI.

(© NKR Info Center)

Le vice-président de l'Assemblée nationale d'Artsakh Gagik Bagunts, les chefs des factions parlementaires, le défenseur des droits du peuple d'Artsakh et un représentant de la Commission pour la protection des droits du peuple d'Artsakh étaient également présents lors de cette rencontre.

M. Danielyan a remis à Eric Vontobel la médaille de gratitude de la République d'Artsakh et des certificats de remerciements à Stefan Müller Altermatt et John Eibner. Il a présenté les travaux menés pour le rétablissement des droits du peuple d'Artsakh.

Les conseillers nationaux Vontobel et Müller-Altermatt ont, à leur tour, présenté le travail mené dans le cadre de la motion 24.4259 «Forum sur la paix dans le Haut-Karabakh. Permettre le retour de la population arménienne» adoptée en mars 2025 par les deux chambres du Parlement suisse.

Ajoutons que le 2 février 2026, M. Danielyan a adressé une lettre au Conseiller fédéral Ignazio Cassis, chef du Département fédéral des affaires étrangères (DFAE) dans laquelle il appelle à la mise en œuvre de l'initiative suisse pour la paix. Le président par intérim d'Artsakh exprime l'espoir que la motion «se concrétisera, offrant aux personnes déplacées du Haut-Karabagh une voie crédible vers la réalisation de leur droit le plus fondamental: un retour en toute sécurité et dignité chez eux». ■

Sources: CSI et NKR Info Center

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՇՆԵՐԸ

Սարգիս ՊԵՄՆԻԼԵԱՆ

Ոչ մեկ ժողովուրդ կը ձեւաւորուի առանց խորհրդանիշներու: Խորհրդանիշները հաւաքական յիշողութեան հենասիւններ են, ինքնութեան կառուցման գործիքներ եւ պատմական շարունակականութեան երաշխիքներ: Անոնք կը ստեղծեն այն ընդհանուր դաշտը, ուր տարբեր սերունդներ, տարբեր փորձառութիւններ եւ տարբեր աշխարհագրութիւններ կը միաւորուին միեւնոյն պատմական գիտակցութեան շուրջ:

Հայ ժողովուրդի պարագային, որպէս հին, ցրուած, բազմաթիւ փորձութիւններու ենթարկուած, բայց միւսին այսօր գոյատեւող ժողովուրդ, խորհրդանիշները առանձնայատուկ դեր ունեցած են: Երբ պետական համակարգը բացակայ եղած է կամ տկար, խորհրդանիշները ծառայած են իբրեւ ինքնութեան պահպան: Երբ քաղաքական հզօրութիւնը սահմանափակ եղած է, անոնք փորձած են լրացնել այդ բացը:

Սակայն այս պատմական իրողութիւնը այսօր կը վերածուի ռազմավարական հարցի մը. ինչպէ՞ս պահպանել խորհրդանիշներու ուժը՝ առանց անոնց վերածելու ինքնապատակ կառուցածութեան: Ինչպէ՞ս ապրիլ խորհրդանիշներով՝ առանց անոնց մէջ սառնեցնելու ազգային միտքը:

Այս հարցին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է յստակեցնել հայկական ինքնութիւնը կառուցող խորհրդանիշներու հիմնական տեսակները:

Ա. Պաշտօնական ազգային խորհրդանիշներ

Պաշտօնական ազգային խորհրդանիշները կը բխին պետութենէն: Անոնք սահմանադրական են, օրէնքով հաստատուած եւ միջազգային իրաւունքի շրջանակին մէջ ճանչցուած:

Հայաստանի պարագային ասոնք կը ներառեն եռագոյն դրօշակը, ազգային օրհներգը, զինանշանը եւ ընդհանրապէս այն բոլորը, որոնք կը մարմնաւորեն պետական ինքնիշխանութիւնը: Այս խորհրդանիշներու հիմնական գործառնոյթը յստակ է. ներկայացնել հայկական պետութիւնը իբրեւ ժամանակակից քաղաքական միաւոր:

Անոնք զգացական չեն իրենց բնոյթով, այլ՝ ինստիտուցիոնալ: Իրենց ուժը կը կայանայ ոչ թէ խորհրդանշական բեռին, այլ այն հանգամանքին մէջ, որ կը շօշափելիացնեն պետութեան գոյութիւնը, շարունակականութիւնը եւ միջազգային իրաւասիւնութիւնը:

Բ. Մշակութային եւ պատմական խորհրդանիշներ

Պաշտօնական խորհրդանիշներուն զուգահեռ գոյութիւն ունին մշակութային եւ պատմական խորհրդանիշներ, որոնք աւելի հին են, աւելի տարածուն եւ յաճախ՝ աւելի ազդեցիկ զգացական մակարդակի վրայ:

Մասին լեռը այդ խորհրդանիշներու ամենախօսուն օրինակն է: Թէեւ ան այսօր Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններէն դուրս կը գտնուի, ան կը շարունակէ զբաղեցնել կենտրոնական տեղ հայկական հաւաքական պատկերացումներուն մէջ: Մասիսը միաժամանակ սկզբնաւորում է, կորուստ, շարունակականութիւն եւ դիմադրութիւն:

Լեզուն, հայկական այբուբենը, պատմական դէմքերն ու դէպքերը, ինչպէս նաեւ կորսուած կամ ոչնչացուած վայրերը, Նոյն ինքնութեան հարթութեան մաս կը կազմեն: Այս խորհրդանիշները պետութեան վերահսկողութեան տակ չեն. անոնք կ'ապրին հասարակութեան մէջ, սփիւռքի տարածքին եւ ընտանեկան ու մշակութային փոխանցման բնական գործընթացներու միջոցով:

Գ. Խորհրդանիշներու այլ ձեւեր

Ինքնութիւնը չի սահմանափակուիր ոչ պետական խորհրդանիշներով, ոչ ալ մեծ պատմական յղումներով: Ան կը դրսեւորուի նաեւ ամօրեայ, երբեմն անտեսանելի, բայց խորքային խորհրդանիշներով:

Լեզուն եւ բառապաշարը, որոշ բանաստեղծութիւններ, երգեր եւ արտայայտութիւններ կը կեդրոնացնեն հաւաքական փորձառութիւն մը: Վարքագիծերը, արւեստութիւնները, յիշատակման ձեւերը կը դառնան ինքնութեան նշաններ:

Կրօնական դաշտին մէջ, Հայաստանեաց առաքելական եկեղեցին երկար ժամանակ ծառայած է իբրեւ ինքնութեան հիմնական կառուցուածք, յատկապէս այն ժամանակաշրջաններուն, երբ պետական համակարգը բացակայ եղած է:

Դ. Խորհրդանիշներու փոփոխական բնոյթը

Խորհրդանիշները անփոփոխ չեն: Անոնք ժամանակի ընթացքին կը վերափոխւեն, ըստ քաղաքական պայմաններու, ուժերու յարաբերակցութեան եւ հասարակական փոփոխութիւններու:

Նոյն խորհրդանիշը կրնայ մէկ ժամանակաշրջանի մէջ ըլլալ համախմբող ու կենսական, իսկ ուրիշ փուլ մը՝ վերածուիլ կարօտախտի, ապաստանի կամ նոյնիսկ քաղաքական անշարժութեան գործօնի:

Բացի այդ, խորհրդանիշներու ընկալումը միասնական չէ: Ան կը տարբերի Հայաստանի եւ սփիւռքի միջեւ, սերունդներու միջեւ, քաղաքական ու մշակութային տարբեր հոսանքներու միջեւ: Այս բազմազանութիւնը ընդունիլը ինքնութիւնը չի թուլացնէր, այլ զայն կը դարձնէ աւելի գիտակից եւ քաղաքականապէս հասուն:

ՀԱՅԵՐԸ ՊԱՔՈՒՌԻՄ

Արմինե ՄՈՒԶՆԵԱՆ

Հայերը Պաքուում ունեցել են բազմադարեայ պատմություն եւ սերտորեն կապուած են եղել քաղաքի մշակութային, տնտեսական ու քաղաքաշինական զարգացման հետ: Ստորեւ ներկայացուած է պատմական աղբիւրների վրայ հիմնուած իմ վերլուծական յօդուածը՝ Պաքուում հայերի ներկայութեան, դերի եւ ճակատագրի մասին:

Դեռեւս 500 թ. Արցախի թագաւոր Վաչական Բարեպաշտը հրամայում է կառուցել Պաքուի առաջին հայկական եկեղեցին, որի մասին, ցաւօք, քիչ բան է յայտնի: 7-րդ դարի հայ աշխարհագրագետ Անանիա Շիրակացին, ի թիւս Փայտակարան Նահանգի 12 շրջաններին, յիշատակում է Նաեւ Ալտի-Բագավանը, որը արեւելագետ Զերովբէ Պատկանովը Նոյնացում է Պաքուի հետ: Արեւելագետ-ակադեմիկոս Վասիլի Բարտոլդը, յղում անելով 14-րդ դարի պարսիկ պատմիչ Համտալլահ Ղազվինին, խօսում է այստեղ հայկական եկեղեցու հնարաւոր գոյութեան մասին, իսկ 15-րդ դարի արաբ ճանապարհորդ Ռաշիդ ալ Պաքուվին գրում է, որ Պաքուի (Պաքույի) բնակչութեան մեծ մասը քրիստոնէայ է: 1789 թ. սիւնեցիներ Մարկոս եւ Չոհրապ Թարումեանների, ինչպէս Նաեւ շուշեցիներ Յովհաննէս եւ Կարապետ Թումանեանների ջանքերով Հին Թաղամասում հիմնում է Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին:

Ժամանակի ընթացքում Պաքուի հայերի թիւը աւելի է ստուարանում: 1851 թ. 7431 բնակիչ ունեցող Պաքուում հայերը կազմում են բնակչութեան 5,5%-ը, իսկ արդէն 1897 թ. մարդահամարի տուեալներով Պաքուի բնակչութեան ընդհանուր թիւը 111.904 է, որից հայ՝ 17%-ը: Հայերն ապրել են առանձին թաղամասերում ու քաղաքի մերձակայ բնակավայրերում, լայն մասնակցութիւն են ունեցել Նաեւ քաղաքի կառավարչական պաշտօններում: Հայերն իրենց ներկայութեամբ Նպաստում էին քաղաքի առաջընթացին բոլոր ոլորտներում՝ սկսած մշակոյթից եւ վերջացած առեւտրով:

20-րդ դարակզքին թաղամասային սահմանները վերացել են. հայաշատ են մնացել Հայկաշէն (Արմենիքէնը) եւ Չաւակգալի կոչուած թաղամասերը, ինչպէս Նաեւ քաղաքի կեդրոնը: 1970-ի տուեալներով՝ Պաքուի 1,27 միլիոն բնակչից աւելի քան 200 հազարը հայ էր: 1980-ականների վերջին այստեղ բնակուել է

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՐԴԻ
ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ
ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՇՆԵՐԸ

»»» Եզրակացութիւն. ապրել խորհրդանիշներուն հետ՝ առանց անոնց մէջ թաղուելու:

Խորհրդանիշները անհրաժեշտ են: Ժողովուրդ մը, որ կը կորսնցնէ զանոնք, կը սկսի տարալուծուիլ: Բայց ժողովուրդ մը, որ իր ապագան կը փոխարինէ խորհրդանիշներով, կը վտանգէ իր գոյատեւումը:

Ժամանակակից հայկական խնդիրը խորհրդանիշները մերժելը չէ, այլ զանոնք իրենց ճիշդ քաղաքական տեղը դնելը: Անոնք պետք է ծառայեն ապագայակեդրոն Նախագծի մը, ոչ թէ փոխարինեն պետական մտածողութիւնը, ռազմավարութիւնը եւ գործողութիւնը:

Եթէ չենք ուզեր դառնալ մեր խորհրդանիշներուն հետ թաղուած ժողովուրդ մը, պարտինք յստակ ընտրութիւն կատարել. Նայիլ ապագային՝ յիշողութիւնը պահպանելով, բայց առանց անցեալին գերին դառնալու: Խորհրդանիշները պետք է ներշնչեն պետութեան, հզօրութեան եւ քաղաքական կարողութեան կառուցումը, ոչ թէ ծածկեն անոնց բացակայութիւնը:

Պատմութիւնը չի ներեր այն ժողովուրդներուն, որոնք կը շփոթեն յիշողութիւնը ռազմավարութեան հետ: ■

Ս. Պ.

(Հեղինակին ֆէյսպուքի էջէն)

շուրջ 300 հազար հայ: 1990-ի Յունուարի 13-19-ին Պաքուում կազմակերպուած հայերի ջարդերից յետոյ դարաւոր հայ համայնքը այլեւս գոյութիւն չունի: Հայերը հեռացել են քաղաքից՝ այնտեղ թողնելով իրենց ամբողջ ունեցումօքը:

Այս փաստերը, որոնք այսօր հանգամանօրէն թաքցւում են ատրպէճանական իշխանութիւնների կողմից, վկայում են, որ Պաքուն մինչեւ իսկ 1990-ականները ատրպէճանական չի եղել: Ուստի հարց է առաջանում, թէ ուր էին մահմետականները, երբ իրենց մայրաքաղաքը ծաղկեցնում էին հայերը:

Հայ ժողովրդի դեմ Թուրքիայի ծրագրած եւ իրականացրած ցեղասպանութիւնը իր շարունակութիւնն է ունենում Արեւելեան Հայաստանում եւ Անդրկովկասի հայաբնակ այլ վայրերում, որի իրագործման համար Թուրքիան արշաւանք է ձեռնարկում դէպի Անդրկովկաս: Սա հետապնդում էր մի քանի Նպատակ, այն է՝ գերմանացիների հետ տիրանալ Պաքուի Նաֆթին, դուրս մղել Ռուսաստանը Կովկասից, միանալ Անդրկովկասի, Հիւսիսային Կովկասի մահմետականներին եւ իրագործել փանթուրքիզմի քաղաքականութիւնը, որի մէջ էր մտնում Նաեւ հայերի ոչնչացումը:

Պաքուի հայերը ծաւալել են տնտեսական, առեւտրական ու շինարարական լայն գործունեութիւն, աչքի են ընկել յատկապէս Նաֆթարդիւնաբերութեան ասպարեզում: Պաքուում առաջին արդիւնաբերական Նաֆթահորը, որն սկսել է գործել 1869-ին, պատկանել է Ի. Միրզոեփին: ■

(ՀՈՐԻՉՈՆ)

COMMENT FAIRE VIVRE UN PATRIMOINE NUMÉRISÉ?

Auteurs: Nora Doukkali (IHEID), Damien Greder (IHEID, HEAD), Javier Fernández Contreras (HEAD) Hulé Kechichian (Armenian Cultural Heritage Institute), Manik Tadevosian (Armenian Cultural Heritage Institute).

En février 2026, la Haute Ecole d'Art et de Design de Genève et l'Armenian Cultural Heritage Institute (Yerevan) ont organisé un atelier consacré aux archives numériques et aux enjeux de préservation du patrimoine menacé en Artsakh.

Du papier-calque aux numérisations 3D

Déplier de grands papiers, les poser contre la roche, frotter la surface pour en recueillir les motifs et aspérités: ce sont les gestes que certains habitants de l'Artsakh ont répétés avant de devoir fuir la région. S'empresse de décalquer les khatchkars, ces stèles de pierre sculptées, généralement en tuf volcanique, emblématiques de l'architecture arménienne. Il s'agit-là d'actions de transfert qui se sont avérées être le dernier contact physique directe avec la pierre. *Déplier, poser, frotter, emporter.* Cette pratique est une forme d'archivage préventif. On anticipe la perte en créant une trace, en prenant des fragments avec soi. C'est également la logique qui a été à l'œuvre dans le projet de modélisation 3D de monuments par le Centre TUMO, puis repris par l'Armenian Cultural Heritage Institute.¹

L'initiative de modélisation a commencé dans un contexte d'extrême urgence, avec une première campagne de scans lancée immédiatement après le cessez-le-feu de 2020. Face au risque imminent de destruction du patrimoine arménien² et à l'impossibilité de protéger physiquement les sites, TUMO a constitué une équipe d'intervention réunissant bénévoles, membres du personnel et experts d'Iconem. L'objectif était clair: numériser le plus grand nombre possible de monuments menacés. Cette mobilisation a permis de sauvegarder des dizaines de monastères, églises, forteresses et autres sites patrimoniaux majeurs avant que le blocus de 2022 ne rende l'accès aux zones restantes impossible.

À la suite de cette phase d'urgence, une équipe permanente dédiée à la numérisation et à la préservation du patrimoine a été créée, inscrivant le projet dans une démarche à long terme. Si la guerre reste la menace la plus brutale et immédiate pour le patrimoine national, d'autres risques motivent la numérisation du patrimoine sur l'ensemble du territoire arménien. Non seulement l'Arménie est située dans une zone sismique très active, mais aussi les températures extrêmes, inondations et glissements de terrain induits par le changement climatique fragilisent les monuments.

Deux méthodes principales sont utilisées - photogrammétrie et scan LIDAR du monument - permettant de reconstituer des modèles tridimen-

sionnels précis. À ce jour, 275 monuments ont été numérisés, dont 80 en Artsakh. Les scans sont disponibles depuis la plateforme de l'Armenian Cultural Heritage Institute.

Monastère de Gandzasar

Crédit : Armenian Cultural Heritage Institute

Revisiter la transmission: Le patrimoine comme un point de départ et non comme point d'arrivée

Mais que faire d'une telle documentation? Comment penser des moyens de transmission afin que le patrimoine ne reste pas dormant, sous-clé, mais accessible. En un mot: «habité».

Comme l'explique Hulé Kechichian, Directrice générale à l'Institut, l'objectif est de considérer le patrimoine non comme un trésor figé, mais comme un point de départ à actualiser. Si les artefacts historiques sont en effet l'objet de grandes précautions de conservation, qui restreint leur manipulation directe à un petit nombre d'experts, c'est du fait de leur rareté. Les modélisations 3D quant à elles, manipulables et reproductibles, permettent cette ouverture à un public élargi, notamment aux diasporas et à la communauté internationale.

C'est à partir de ce défi de transmission et d'expérimentation autour des monuments que l'Institut et la HEAD ont décidé d'organiser une semaine d'atelier avec les étudiant.e.s en Bachelor de différentes filières. Les étudiant.e.s ont rencontré des artistes dont les œuvres immersives ont été présentées au Geneva International Film Festival (2023 & 2025)³, des chercheurs⁴ et des membres de la diaspora arménienne à Genève, croisant pratiques immersives, approches architecturales et sciences sociales.

Immersions narratives, dispositifs ludiques, et sources d'inspirations artistiques

Trois approches ont été développées afin de composer avec le patrimoine numérisé. Une première approche est partie du constat que des dispositifs immersifs et narratifs permettaient un rapport >>>

COMMENT FAIRE VIVRE UN PATRIMOINE NUMÉRISÉ?

»»» à la mémoire intéressant. Partant du principe que l'on retient mieux ce qui est expérimenté de façon incarnée et sensorielle plutôt que simplement lu ou écouté de façon passive, un groupe d'étudiant.e.s a créé un livre interactif. Pensé comme une expérience performative, il invite le public à lire un conte à haute voix, activant des illustrations animées accompagnées de sons d'Artsakh. La traversée immersive mêle ainsi les récits familiaux et intimes partagés par les membres de la diaspora arménienne en Suisse et le patrimoine au sein duquel ces histoires ont pris forme.

Développement de prototypes à la HEAD - 17.02.2026

Une seconde approche retenue a été celle de la mise en place de dispositifs ludiques. La *gamification* offre en effet une autre manière d'habiter le patrimoine: par l'exploration et le défi, elle favorise une appropriation progressive des savoirs par l'action. Dans cette perspective, certains étudiant.e.s ont développé le concept d'un jeu à partir de l'observation attentive de façades de monuments, où ils ont remarqué que certaines pierres et khatchkars provenaient d'autres sites et avaient été réassemblés pour constituer de nouveaux murs. À partir de ce constat, ils ont imaginé un jeu fondé sur la collecte de khatchkars, chaque stèle donnant accès à des informations sur son origine et son histoire. Ces éléments collectés permettent ensuite de reconstruire virtuellement des monuments.

Une troisième approche a fait le pari du patrimoine comme moteur de pratiques artistiques. Une étudiante en design de mode, dont le père est architecte, formulait ainsi le lien entre leurs disciplines: «tandis que j'habille les gens, lui habille les maisons», ouvrant un espace de dialogue entre pierre et textile.

Sensibles au fait que certaines stèles, finement ciselées, évoquent la dentelle, les étudiants ont proposé de réinterpréter les monuments à travers la création vestimentaire, dans une démarche à la fois mémorielle et symbolique. Cette perspective est

LADANIVA

Judi, 30 avril 2026
à 20:00

Salle Grand-Salève
Avenue du Grand-Salève 4 / 1255 Veyrier

Billets:

Infomaniak.events/fr-ch/

Plongez dans l'univers unique de Ladaniva, un groupe qui fusionne les sonorités des Balkans et les racines arméniennes avec la pop anglo-saxonne dans un tourbillon de créativité. Leur musique réinvente le folklore traditionnel tout en insufflant une énergie nouvelle à la pop moderne.

Ce duo improbable, formé par Jaklin et Louis, est né d'une rencontre inattendue, où deux trajectoires musicales se sont croisées pour créer une alchimie rare. Leur son est un pont entre tradition et modernité, une invitation à un voyage émotionnel intense et à une expérience live inoubliable.

d'ailleurs explorée par l'Institut à Yerevan, qui développe un outil permettant d'identifier, dans les modèles 3D, des motifs spécifiques (oiseaux, rosaces, colonnes) afin d'en faire des sources d'inspiration pour divers champs artistiques.

Ces trois approches restent pour l'instant à l'état de prototype et les équipes exploreront au cours des prochains mois la faisabilité du développement d'une interface sur la base de ces propositions.

Cette semaine a été initiée à la suite d'une première collaboration, Learning by Stone en 2024 entre la HEAD, UNACA et TUMO, portée sur l'étude des traditions du travail de la pierre. Cette année, l'atelier a été l'occasion d'ouvrir des questions plus larges: comment penser les enjeux de mémoire, comment éveiller la curiosité de publics peu familiers de la situation en Artsakh, et quel statut accorder aux traces? Parce que celles-ci sont par définition fragmentaires, il ne s'agit pas de les forcer dans un récit totalisant, mais de composer avec elles: relier sans unifier, afin de faire dialoguer la monumentalité des pierres avec l'épaisseur des expériences vécues. ■

Remerciements à David Viladomiu ; Irma Cilacian; Lerna Bagdjan; Sarkis Shahinian; Lucie Emch; Kris Hofmann; Patricia Echeverria Liras; Thénie Khatchadourian; Liana Hirzel; Clara Khatchatourov; Meda Khachatourian ; Maral Simsar.

¹ <https://armenianculturalheritageinstitute.org/en>

² <https://caucasusheritage.cornell.edu/>

³ Les réalisatrices Kris Hofmann et Patricia Echeverria Liras ont présenté leurs démarches artistiques.

⁴ Les co-encadrants ont pu échanger autour de leurs pratiques respectives: l'architecture et les technologies numériques à travers les projets de la plateforme data-room.xyz avec Damien Greder, et les méthodes mobilisées en sociologie politique avec Nora Doukkali.

LANCEMENT OFFICIEL DES ACTES DE LA CONFÉRENCE SUR LE PATRIMOINE ARMÉNIEN D'ARTSAKH TENUE À BERNE 26-28 MAI 2025

Le 21 janvier 2026, une prière œcuménique organisée conjointement par le Conseil œcuménique des Églises (COE) et l'Église catholique romaine a eu lieu à la chapelle des Macchabées de la cathédrale Saint Pierre à Genève.

Elle a été suivie par une conférence au Musée International de la Réforme et le lancement du livre *Freedom of Religion and Preservation of Armenian Religious, Cultural, and Historical Heritage in Artsakh/Nagorno-Karabakh* (Liberté de religion et préservation du patrimoine religieux, culturel et historique arménien à Artsakh/Nagorno-Karabakh)*.

(Crédit : oikoumene.org)

Cette publication comprend les actes de la conférence sur le patrimoine arménien qui s'est tenue à Berne du 26 au 28 mai 2025. Elle avait été organisée par le COE en collaboration avec l'Église protestante en Suisse, à la demande du Saint Siège d'Etchmiadzin (voir *Artzakank* N° 257 pages 6-8).

Le livre est destiné à être utilisé comme une source pour les églises, les institutions universitaires et les acteurs de la société civile engagés dans la protection du patrimoine culturel et religieux, la défense des droits de l'homme et la promotion de la réconciliation et de la paix durable.

Parmi les intervenants figuraient, outre le pasteur Jerry Pillay, secrétaire général du COE, Gabriel De Montmollin, directeur du Musée de la Réforme; l'Archimandrite Garegin Hambardzumyan du Saint Siège d'Etchmiadzin; Valentina Calzolari, professeure

NOUR OPÉRA THÉÂTRE JUNIOR

Du 13 au 25 janvier 2026, Nathalie Karibian (livret) et Fabrice Lelong (musique) ont présenté l'opéra *Nour* au Théâtre de La Parfumerie à Genève, avec la participation d'Armen Godel, la Maîtrise du Conservatoire populaire et l'Ensemble instrumental d'Opéra-Théâtre.

L'histoire de *Nour* (grenade, symbole de l'Arménie) racontait, au travers d'un échange touchant entre un grand-père et sa petite-fille, «une» histoire de la diaspora arménienne.

Cet opéra tout public a été créé à l'occasion de la commémoration du centenaire du génocide des Arméniens. Mais il s'agissait bien là de traiter avec poésie, profondeur et sérénité des thèmes qui dépassent la question arménienne, en faisant de nombreux ponts avec l'histoire du XXe siècle et l'histoire contemporaine, mais aussi en traitant des thèmes comme la perte des siens, le déracinement, l'immigration, l'identité, l'amour... car *Nour* a fait confiance à l'inépuisable capacité de résilience des êtres humains: le besoin et l'envie de vivre, d'aimer, de se projeter, de rêver et de s'exprimer peuvent l'emporter.

La musique, langage universel des émotions, s'était inspirée du répertoire traditionnel arménien, syrien, italien; les voix d'enfants ont porté avec pureté ces chants, témoins éternels des racines et des cultures qu'on ne doit pas oublier.

La direction musicale était assurée par Magali Dami et Fruzsina Szuromi, avec une mise en scène de Michèle Cart et une chorégraphie de Béatrice Nauffray. ■

d'études arméniennes, cheffe du département d'études méditerranéennes, slaves et orientales de l'Université de Genève; Hans-Lukas Kieser, professeur titulaire émérite, professeur associé; ainsi que les éditeurs Ani Ghazaryan-Drissi, professeure de théologie œcuménique et directrice du programme du COE pour l'éducation théologique et œcuménique; le pasteur Martin Hirzel, directeur des relations extérieures de l'Église protestante en Suisse; et Carla Khijoyan, responsable du programme du COE pour la consolidation de la paix au Moyen-Orient. ■

(*) Disponible en ligne et peut être téléchargé sur : <https://www.oikoumene.org/resources/publications/freedom-of-religion-and-the-preservation-of-armenian-religious-cultural-and-historical-heritage-in-artsakh/nagorno-karabakh>

AlpWebMaster
WEBSITES FOR PROFESSIONALS
www.alpwebmaster.com

IT Solutions • Web & Logo Design • Web Development • Custom Admin Panel

info@alpwebmaster.com
Rue de la Banque 3, CH-1700 Fribourg
Tel: +41 58 580 0770
Koryun 7 str., AM-0025 Yerevan
Tel: +374 41 808 998

PREMAT S.A.

IMPORT & EXPORT

9, RUE DES ALPES

CH - 1201 GENEVE

TEL. 022 731 69 35

ԻՆՉՊԻՍԻ՞ ՉԱՅԱՍՏԱՆ Կ՛ՈՒՉԵՆՔ ԵՒ Ո՞Վ ՊԻՏԻ ՏԱՅ՝ ՌՈՒՍԸ՞, ԵՒՐՈՊԱՑԻ՞Ն, ԹԵ՞ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆ

Արայիկ ՄԿՐՏՈՒՄԵԱՆ

Երբ կը դիտեմ հայոց ներքին քաղաքական կռիւները, թէ ինչպէս տարբեր խումբեր իրարու կ'անիծեն, կը հայիոյեն, կը համոզեն ու կը դատապարտեն, կը յիշեմ երգիծաբան Լեռ Կամսարը, որ կը գրէր, թէ հայը ծեռքերը գրպանները դրած եւրոպացիներու դունչով այս ու այն կողմ ցոյց կու տայ, թէ ինչպէ՛ս եւ ո՛ւր իրեն համար լաւ Զայաստան մը կ'առնուցեն, ուր թուրք չըլլայ:

Մեծ չափով, այսօր ալ նոյն վիճակն է: Մենք այսօր իրարու հետ կը կռուինք գլխաւորաբար այն հարցով, թէ մեզի ո՞վ աւելի լաւ Զայաստան պիտի տայ՝ ռուսը՞, եւրոպացի՞ն, թէ՞ ամերիկացին: Նոյնիսկ մեր միտքով չ'անցնիր, որ այդ մէկը անհեթեթ ու խելագար միտք մըն է ու մենք կը շարունակենք Զայաստան պատուիրել, ամէն մէկը իր ճաշակով ու չափերով եւ այնպէս վստահ ու հանգիստ, որ կարծես թէ fast food-ի ճաշարանէ մը սանդուիչ կ'ապսպրենք: Զետեաբար, մեր ճաշակներու տարբերութեան վրայ հիմնուելով ալ մենք կը շարունակենք զիրար անեծքակոխ ընել ու ասպացուցել, թէ ռուսը եւ ամերիկացին մեզի աւելի լաւ Զայաստան մը կու տան, կը մնայ հասկնալ, թէ ո՞ր մէկուն Զայաստանը ընդունիլ: Մենք նաեւ մանրամասն կը քննենք, թէ այդ երկիրներէն ո՞ր մէկը մինչեւ վերջ պատրաստ է հասկնալու, թէ մենք ի՞նչ Զայաստան կ'ուզենք եւ կը նեղանանք, երբ անոնք մեր ուզած Զայաստանը չեն սարքեր ու մեզի չեն տար: Ոչինչ փոխուած է այն պահէն, երբ եւրոպացի գաղութարարները, որոնց մենք անվերջ կը դիմելնք խնդրանքներով, զիրար կը բնաջնջէին մէկ ծեռքին սուր, միւս ծեռքին՝ խաչ: Մենք այդ ժամանակ ալ ամբողջ Եւրոպան ոտքի տակ կ'ընէինք ու տարատեսակ պատուէրներ կ'ուղարկէինք Եւրոպայի արքաներուն ու անոնց կը ներկայացնէինք, թէ ի՞նչ տեսակ Զայաստան կ'ուզենք: Նոյնիսկ Իսրայել Օրին անոնց կը բացատրէր, թէ քանի՞ հոգիով գան, ինչպէ՛ս սկսին, ինչպէ՛ս աւարտեն, որո՞ւ նշանակէն թագաւոր եւ այսպէս շարունակ: Զայաստան կ'առնուցելու կապալառուներէն միայն ռուսերը եկան Զայաստան, գրաւեցին, բայց մոռցան մեր Զայաստանը մեզի տալու ու մենք մինչեւ հիմա ալ քեն կը պահենք ռուսերու հանդէպ, որ «մեր երկիրը մեզի չտուին, դարձուցին առուծախի առարկայ եւ այլն»: Մենք ռուսերուն դէմ կը բողոքենք նաեւ Արցախի ողբերգական ճակատագրին, ինչպէս նաեւ՝ որ անոնք բարեկամ չեղան մեզի:

Բարեւ Ձեզ: Դեռ ի՞նչ կ'ուզէինք: Մենք աշխարհի մէջ տեսա՞ծ ենք գէթ մէկ պարագայ, որ երկիր մը երթայ, կռուի, արիւն թափէ, զինուորներ կորսնցնէ, որոշ տարածք գրաւէ, յետոյ նուիրէ հոն ապրող ժողովուրդին, ու ձգէ երթայ իր գործերով: Աշխարհի մէջ զաւթիչները անըդմէջ զիրար փոխարինած են, իսկ մեր յոյսը մնացած է նոյնը՝ ազատիլ ուրիշին ծեռքերով: Այս մասին շատ անգամ խօսած ենք, բայց թերեւս կ'արժէ կրկին անդրադառնալ անոր, մանաւանդ որ մենք ոչ միայն չենք տիրապետեր ուրիշներու ծեռքերով կրակէն շագանակներ հանելու հնարքին, այլ նաեւ մենք միշտ նման վտանգներու դիմած ենք ուրիշներու համար՝ առանց որեւէ հատուցում ստանալու:

Այսօր, երբ Սիւնիքի կապուած հայ քաղաքական միտքը

փոխադարձ հրաձգութեամբ զբաղած է, կը հնչեն այնպիսի կարծիքներ ու միտքեր, որոնք արտայայտելու համար հարկաւոր է կամ խելագար ըլլալ, կամ աշխարհի ամենէն միամիտ մարդը: Օրինակ՝ խումբէ մը մէկը միւսին կը հարցնէ, թէ Ամերիկան ինչո՞ւ մեզի ընդամենը տոկոս կու տայ, ժլատ է, մեզի առնուազն պիտի տար, բայց...ու չես գիտեր ծիծաղի՞ս, թէ՞ լաւ: Ժողովուրդ մը, որ ինքն իր ծեռքով կը քանդէ իր երկիրը, անեծքներ կու տայ, թէ ինչո՞ւ՝ ռուսը Արցախը չպահեց, կամ ալ Ամերիկան ինչո՞ւ մեզի 70 տոկոս չի տար: Դեռ ուրիշ բան մը. գիտ ըրած ըլլալու թոնով կը գոռան, որ ռուսն ու ամերիկացին իրենց շահերը կը պաշտպանեն:

Բարեւ Ձեզ: Նոր իմացա՞ք, թէ դեռ կը կասկածի՞ք: Իսկ վաղը՞ որմէ Զայաստան պիտի ուզենք՝ Զնդկաստանէ՞ն, թէ՞ Զինաստանէն, իսկ թերեւս մէկ այլ գերիշխան պետութիւն մը յայտնուի, որ պատրաստ ըլլայ զոհուելու յանուն Զայաստանի:

Ու ահա այսպէս, այսպիսի խելագար պայմաններու մէջ ալ մենք կը շարունակենք նոր հովանաւոր փնտռել ու ամէն անգամ վստահ ենք, որ այս անգամ կը ստացուի: Այսքան անհոգ ու այսքան ցաւո՛ւտ...

Զայ ժողովուրդը բնաւորութեան երկու գիծ ունի, որ իր պարգէնն ու անեծքն են միաժամանակ: Մէկը այն է, որ աշխարհի մէջ ոչնչի հետ հաշտ է ու միշտ փոփոխութիւն կը պահանջէ ու երկրորդ, որ երբեք չուզէր այդ փոփոխութեան համար ինքն իրեն նեղութիւն տալ: Իր խնդիրներուն համար մեղաւոր են Աստուածն ու Սատանան, մէկուն տուած ցաւը միւսը պիտի բուժէ: Առաջին քրիստոնէայ ըլլալը դիւրին բան չկարծէք:

Զայոց պատմութեան մէջ մենք առանձնացած ենք երկու դրսեւորումներով՝ մեր թշնամիներու եւ մեր բարեկամներու անվերջ ցանկերով: Երբ կը հաշուես թշնամիները, թէ ինչքա՛ն եկած ու գացած են, զուիդ կը կորսնցնես: Երբ բարեկամներդ կը հաշուես, որ խոստացած են, >>>

ԻՆՉՊԻՍԻ՞ ԶԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ՈՒԶԵՆՔ ԵՒ Ո՞Վ ՊԻՏԻ ՏԱՅ՝ ՌՈՒՍԸ՞, ԵՒՐՈՊԱՑԻ՞Ն, ԹԷ՞ ԱՍԵՐԻԿԱՑԻՆ

➤➤➤ թե՛ բան մը կ'ընեն, կը հասկնաս, որ Հայաստանը շատոնց պետք է դրախտ դարձած ըլլար: Այսօր ալ թշնամիի ու բարեկամի պակաս չունինք, կը մնայ որ պահ մըն ալ զիրար լսենք: Որովհետեւ այն ժուռը, որ մէկ հայուն բարեկամն է, ուրիշ հայուն մը թշնամին է, մէկ հայուն բարեկամը Եւրոպան է, իսկ այս վերջինը իր հերթին խոժոռ կը նայի ամերիկամետ հայուն, որ չի համակրիր ռուսամետ հայուն: Եւ այսպէս ռուսահայը, ամերիկահայը եւ եւրոպահայը անդադար կը վիճին ու կը բախին իրարու: Ամէն մարդ ունի իր ախորժակը եւ իր ճաշակը, ամէն մէկը՝ իր Հայաստանը՝ իր չափովը, իր պատկերացումը բնակչութեամբը եւ իր տնտեսութեամբը: Իսկ Հայաստանի մէջ իրարու դէմ կը պայքարին հայերու տարատեսակ Հայաստանները, որ պիտի բերեն այլազգիները, իրարու դէմ պայքար կը մղեն հայկական գաղափարախօսութիւնները ու անվերջ են հայ-հայկական յարաբերութիւնները, ուր մէկ հայը միւսին մշտապէս հակառակ է ու ընդդիմադիր:

Այս ազգային խելագարութեան հետեւանքը, զոր ամէն օր կը տեսնենք, մեզ կը տանի դէպի ինչ-որ տեսակ մը Հայաստան՝ մեկուսացած երազի մը նման, ուր ամէն մարդ իր սրտին ու երազներուն Հայաստանը ունի: Բայց ապա փողոց կ'ելլեն կամ Ֆէյսպուք կը մտնեն եւ կը սկսին իրարու հայհոյել՝ պաշտպանելով ամէն մէկը խելագարութեան իր տեսակետը՝ պարտադրելով Հայաստանի իր ու միայն իր ձեւաչափը: Իսկ Հայաստան կը շարունակէ մնալ իրական վտանգներու մէջ:

Հայաստան կը շարունակէ ապրիլ իր երկիմաստ կեանքը, ուր ամէն հայ ունի իր երազած Հայաստանը, որ ոչ մէկ կերպով չի համապատասխաներ գոյութիւն ունեցողին: Միեւնոյն ժամանակ, հայերը Հայաստանը կը «պատուիրեն» իրենց տարբեր ախորժակներով՝ մոռնալով, որ երկար, շատ երկար դարեր շարունակ մենք ընդհանրապէս Հայաստան չենք ունեցած՝ իբրեւ պետութիւն: Մեր չիրագործուած մտքերը եւ ցանկութիւնները դարեր շարունակ կուտակուած են մեր մէջ ու կը սպառնան փորձանք դառնալու մեր գլխուն: Մենք ունինք հազարամեակներու անյագութիւն ախորժակ մը՝ կառավարելու մեծ պահանջ, իշխելու կարօտ, տեր ըլլալու անհասանելի ձգտում մը:

Հայաստան, Հայաստան, ամէն հայու համար տեսակ մը դրախտ, ամէն հայու սեփական երազանքը, ուր ոչ մէկ այլ հայ կրնայ մուտք գործել: Ու այդ Հայաստանը միայն իրն է, իր սրտին Հայաստանը, միայն իր սրտին: Ու երբ ի մի կը հաւաքես այդ խայտաբղետ ցանկութիւնները, վշտացած, նեղուած ցանկութիւնները, կը ստանաս դարաւոր ցաւի ու անփութութեան, միամտութեան գոյնզգոյն քարտեզ մը, ուր միախառնուած են ներկայի ու անցեալի ամենէն տարբեր իրականութիւնները: Այդ բոլորը թերեւս վատ չէին ըլլար, եթէ անոր զուգահեռ ունենայինք գոնէ մէկ, քիչ թէ շատ յստակ նպատակ մը այն Հայաստանի նկատմամբ, ուր կ'ապրինք:

Իսկ ինչպիսի՞ Հայաստան կ'ուզես դուն: ■

Ա. Մ.

(ՏԱՐԲԵՐԱԿ 21)

ՄԱՅ՝ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԻԳՆԱ ՍԱՐԸԱՍԼԱՆԻ

Կան դէպքեր, որոնք ծանօթ են կը ցնցեն ամբողջ հաւաքականութիւն մը, բայց ժամանակի հոլովոյթով օրակարգի վրայ իրենց վիճակած առաջին գիծը հետզհետէ կը զիջին այլ զարգացումներու:

Կան նաեւ դէպքեր, աւելի ճիշդ անձեր, որոնք շատ աւելի երկար կը պահեն այդ ցնցումը իրենց եութեան մէջ եւ չեն կրնար ձերբազատուիլ ինքնութիւնը պատած մոծաւանջէն:

Այդպէս եղած էր մեր ժամանակներու արեւմտահայերէն կարեւորագոյն բանաստեղծ բժիշկ Իգնա Սարըասլանի պարագային, Զովիտ 19-ի համավարակէն ետք:

Ան երկար ժամանակ ազդուեցաւ համավարակի օրերուն պարտադրուած տնային կալանքէն եւ պայմաններու բնականոնացումէն ետք ալ մերժեց փողոց դուրս գալ, ծայրայեղ զգուշութեան բերմամբ:

12 Փետրուարը իր ծննդեան օրն էր, 1945-ին եւ հազիւ երկու օր անց ան հրաժեշտ առաւ կեանքէն ու սիրելիներէն: Թերեւս մահուան օրն ալ իր կարգին ունէր խորհրդանշական իմաստ, քանի որ կը զուգահեռէր Սուրբ Վալանթինի յիշատակման հետ:

Իգնա Սարըասլանի մահով արեւմտահայ բանաստեղծութիւնը կորսնցուց իր կարեւոր ներկայացուցիչներէն մէկը, որ երկար տարիներ սատարած էր ընտիր բանաստեղծութիւններ տալով հայ ընթերցողին:

Արեւմտահայ գրողներու փաղանգի մը կրտսերագոյնը կը համարուէր, քանի որ իր գրչեղբայրները, ինչպէս կ'ըսուի «Մարմարա»ի սոց ցանցային հրապարակումին մէջ, իբրեւ աշնան տերեւներ վաղուց իջած էին հող եւ այժմ կը շարունակուի տերեւաթափը եւ կու գայ անոնց միանալու 81-ամեայ երիտասարդ եղբայրը Հաստեճեանի, Ճիւլիանի, Զահրատի, Ֆըլքընտեանի եւ այլոց:

Իգնա Սարըասլանի կորուստը ծանր պիտի արժէ մերօրեայ գրասէրներու համար, մանաւանդ այն պահուն, երբ երկնակամարի վրայ չերեւիր զինք փոխարինող նոր անուններ:

Այս առիթիւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան Վարչութիւնը ցաւակցութեան նամակ մը ուղղարկեց:

«ՀԳՄ Վարչութիւնը խոր վշտով կը ցաւակցի պոլսահայ յայտնի սիրուած բանաստեղծ Իգնա Սարըասլանի մահուան կապակցութեամբ: Ան պոլսահայ գրականութեան կարկառուն ներկայացուցիչներէն էր, որ իր իւրայատուկ մտածողութեամբ վառ գոյն էր առհասարակ սփիւռքահայ գրականութեան քարտեզին: Անոր գրականութիւնը կ'ապրի եւ կ'ապրեցնէ գրականութեան սիրահարներուն»: ■

(ԱԿՕՍ)

QUAND LA PHYSIQUE REJOINT LE SACRÉ

Philippe DERSARKISSIAN

En 2022 je vous relatais dans ces colonnes, ma visite du site de Geghard qui m'avait particulièrement touché et ému sous différents aspects.

Déjà parce que c'est un monastère en partie bâti mais surtout creusé à même la roche, ensuite à l'intérieur, cette grotte d'Avazan et du puits sacré où les visiteurs se pressent pour boire de son eau naturellement bénite et qui aurait aussi un pouvoir de guérison, et encore parce que je n'avais tout simplement aucune idée de l'architecture très subtile de nos églises car c'était mon premier voyage en Arménie, et enfin que ce monastère du 4ème siècle dont le nom initial était Ayrivank se nommait depuis le 13ème siècle Ghegardavank, le monastère de la Sainte Lance (celle utilisée par un soldat romain pour transpercer le corps du Christ en croix et qui est conservée à Etchmiadzine, aujourd'hui).

L'architecture très subtile écrivais-je plus haut, eh oui! Car plutôt très méditatif, je cheminais en ce lieu sombre et puis subitement: Mon étonnement et presque un recul alors que brusquement, depuis en haut, un rayon de lumière m'atteignit. Non je n'étais pas «éclairé par la grâce» mais par une ouverture subtile de l'architecte qui avait conçu ce puits de lumière zénithale et par cette conception adroite... Elle avait rempli son œuvre car l'espace d'un instant j'avais cru...Mais...non.

J'étais juste un occidental qui avait l'habitude des vitraux latéraux.

Alors y avait-il une conjugaison harmonieuse, une résonnance, entre la conception purement architecturale de nos églises et le sacré?

L'exemple d'Etchmiadzine dont le site est traditionnellement associé à la fondation de la première Église chrétienne arménienne illustre donc bien le sujet.

Au début du IVe siècle, le roi Trdat III fut converti au christianisme grâce à l'apôtre arménien Grégoire l'Illuminateur lequel fonda la cathédrale d'Etchmiadzine sur le site d'un ancien temple païen dédié au dieu Mithra. La cathédrale fut construite, selon la légende, après que le Christ lui apparut en songe et descendit du ciel pour frapper le sol et en indiquant l'endroit exact où l'église devait être érigée. Le nom «Etchmiadzine» signifie littéralement «le Fils unique est descendu» en arménien, en référence à cette vision. La construction de la cathédrale d'Etchmiadzine commença donc à l'aube du 4ème siècle. Elle est inscrite aujourd'hui au patrimoine universel de l'UNESCO en 2000 avec l'ensemble de ces monastères et églises.

Imaginez un instant le défi que représente la construction d'un tel édifice, car nous sommes sur une

zone sismique active et à haut risque et que notre édifice doit avoir une certaine hauteur. Dès lors les architectes comprirent intuitivement ce que la science moderne a démontré et en l'occurrence que la perception humaine du sacré est influencée par la physique de l'environnement bâti. Lorsque notre perception est orientée vers le sacré, elle renforce notre foi et notre contemplation.

Ainsi la géométrie, la lumière, l'acoustique, la stabilité et la physique des matériaux, qui ne sont guère que des principes physiques, entrent en résonance avec la spiritualité.

Ainsi même après 1'300 ans beaucoup de nos églises en témoignent encore alors qu'elles sont construites dans une zone sismique active.

La Géométrie:

Ainsi, Etchmiadzine comme d'autres églises, incorporent des proportions - proche du nombre d'or - c'est-à-dire que la relation longueur-largeur de l'édifice, le rectangle de base, est légèrement plus long que large avec un rapport proche de 1,6 et cela crée une base stable combinée avec une sensation de proportions harmonieuses et parfaites. Idem pour le rapport entre la largeur du dôme et sa hauteur et toujours cette même proportion de 1,6.

Alors bon ... Ce rapport de 1,6, ce «nombre d'or», au début du 4ème siècle aurait pu être appliqué car c'est Euclide, 300 ans avant JC, qui l'avait mis en formule mathématique mais nos architectes, 600 ans après... n'avaient peut-être pas lu Euclide... Alors: l'intuition précède la formule mathématique, et pour qu'une proportion fonctionne pour notre église à bâtir, ils avaient besoin de cette stabilité et de l'harmonie visuelle et nos architectes avaient l'œil, l'intuition, leurs expériences diverses.

Pour résumer, l'expérience ou le savoir empirique, nous parviennent avant la formule mathématique, mais, la formule permet la transmission d'un savoir sans le déformer, elle l'optimise et le généralise, et on peut l'apprendre dans les universités. >>>

VENISE HONORE MGR. LEVON ZEKIYAN

(Massispost.com)

Le 31 janvier 2026, lors d'une cérémonie spéciale, le titre de membre honoraire de la «Scuola Grande di San Marco» a été décerné à Mgr. Levon Zekian par le Dr. Mario Po', le Grand Gardien (Guardian grando) de la Schola. La cérémonie s'est déroulée en présence d'un grand nombre de membres de la Schola et d'amis de Mgr. Zekian, qui avaient rempli l'église San Lazzaro dei Mendicanti.

L'archevêque Levon Zekian a été nommé membre honoraire de la «Scuola Grande di San Marco», l'une des institutions historiques les plus prestigieuses de Venise.

Les «Scuola» ou «Schola» étaient des confréries laïques de la République vénitienne de la Sérénissime, dont sept portaient le qualificatif «grande» en raison de leur importance. Ces Scholas fonctionnaient comme des académies et des syndicats culturels, artistiques et artisanaux. Elles étaient en même temps des centres d'aide sociale, de charité et de solidarité, où étaient formées des générations d'artistes, d'intellectuels et d'artisans importants sous l'égide de maîtres prestigieux. Chaque Schola avait ses propres statuts pour promouvoir la vie religieuse et spirituelle de ses membres. En réalité, ces Scholas ont forgé le grand art et la grande culture vénitiens reconnus sur le plan international.

À cette occasion, Mgr. Levon Zekian a célébré la messe solennelle avec la participation des moines de l'île de San Lazzaro, accompagnée par le chœur sous la direction de Justine Rappaccoli, première femme en sept cents ans à occuper le poste de «Maestro sostituto» du chœur de la basilique Saint-Marc.

Dans son homélie, Mgr. Zekian a mis en évidence les liens séculaires entre Venise et les Arméniens dont le couronnement a été l'hospitalité exceptionnelle offerte à l'abbé Mekhitar et à sa congrégation. Il a ajouté qu'il considérait l'honneur qui lui était conféré comme étant accordé à la Maison de Mekhitar et, à travers cette Maison, au peuple arménien.

M. Aram Ipekjdian, le célèbre joueur de duduk spécialement invité de Vienne pour cette occasion, a interprété quelques morceaux au début et à certains moments de la Sainte Liturgie. Il a également joué

QUAND LA PHYSIQUE REJOINT LE SACRÉ

➤➤➤ Et surtout tout le monde peut l'appliquer de la même manière: La physique rejoint le sacré.

La lumière:

À Etchmiadzine le dôme permet à la lumière de pénétrer très verticalement, ayant le même effet que celui que j'ai vécu à Ghégar et cette impression «de la descente du Divin». Ces rapports harmonieux de la lumière sont un équilibre plaisant et doux qui nous poussent naturellement au recueillement.

Les fenêtres hautes et très étroites sont positionnées afin que certains éléments soient mis en valeur à certains moments de la journée (l'autel par exemple) ou même de l'année liturgique (les solstices). Là encore la physique rejoint le sacré.

L'acoustique:

Les voutes et autres dômes d'Etchmiadzine sont conçus de manière à amplifier mais aussi à harmoniser les sons des chants liturgiques et donc la forme du dôme et des matériaux enveloppent l'espace en créant cette résonnance et le chant trouve une dimension transcendante.

Cette vibration est aussi la rencontre entre la physique acoustique et la spiritualité. Là encore la physique rejoint le sacré.

La stabilité et la physique des matériaux:

L'architecture arménienne prouve également une connaissance pratique de la mécanique des matériaux: le choix des pierres, la manière de les agencer, la distribution des charges, les arcs et autres contreforts qui sont autant d'amortisseurs pour résister aux tremblements de terre.

On combine ici, la technique et la spiritualité afin que la structure soit pérenne. Là encore la physique rejoint le sacré.

Donc tout n'est que formule et rationalité absolue dans un univers de symboles divins où la foi s'exprime encore plus fort dans une imbrication étroite avec une logique mathématique.

Ce sont les composantes divine et humaine réunies dans un édifice unique.

Alors l'architecture devient un langage universel et le bâti devient l'instrument du sacré.■

Ph. D.

joué «Havoon havoon», le chef-d'œuvre de Saint Grégoire de Narek, docteur universel, alors que le célébrant lisait la prière du Saint adressée au Saint-Esprit, une prière propre à la messe célébrée par un évêque.■

Association culturelle Padus-Araxes

VISITE DU MINISTRE ARARAT MIRZOYAN À GENÈVE

Le 23 février 2026, le ministre des Affaires étrangères de la République d'Arménie Ararat Mirzoyan a participé à un débat de haut niveau tenu dans le cadre du 61e session du Conseil des Droits de l'homme de l'ONU à Genève.

Dans son intervention, M. Mirzoyan a abordé la question des prisonniers arméniens détenus à Bakou : « (...) Après des décennies de conflits armés et de crises humanitaires, l'Arménie et l'Azerbaïdjan ont entrepris des mesures décisives en vue d'établir une paix durable dans notre région. (...) Bien que les conséquences humanitaires douloureuses du conflit demeurent à résoudre, et que les blessures passées, tant lointaines que récentes, restent ouvertes, nous avons choisi la voie difficile de la réconciliation. Il s'agit, sans aucun doute, d'un processus complexe, compte tenu du fait que 19 ressortissants arméniens sont encore détenus à Bakou, que le sort des personnes portées disparues doit être élucidé et que des cas d'enlèvements forcés doivent être investigués, tout en faisant face à des récits historiques déformés. Néanmoins, l'Arménie demeure résolument engagée à poursuivre cette voie, consciente que l'institutionnalisation future de la paix créera un environnement plus favorable pour traiter les conséquences du conflit. »

A l'occasion de sa visite à Genève, M. Mirzoyan s'est entretenu avec plusieurs personnalités dont le Haut-Commissaire des Nations Unies aux droits de l'homme, Volker Türk. Selon un communiqué du ministère arménien des Affaires étrangères, le ministre Mirzoyan a présenté les approches de l'Arménie concernant l'institutionnalisation de la paix établie entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan. Les discussions ont également porté sur le renforcement durable de la paix, les mesures visant à promouvoir un climat de confiance, ainsi que sur la prise en charge des besoins des populations affectées par le conflit et des questions humanitaires.

Le ministre arménien des Affaires étrangères a rencontré également le chef du Département fédéral des affaires étrangères de la Confédération suisse, Ignazio Cassis. Il lui a indiqué que le gouvernement

LA VIE MOUVEMENTÉE D'ELIOTT BLUM Harry Koumrouyan

Eliott, 15 ans, habite un beau quartier de Genève avec ses parents, un homme d'affaires et une célèbre cantatrice d'origine grecque. La vie pourrait lui sourire; pourtant, mal dans sa peau et solitaire, il est harcelé à l'école par des élèves. Eliott n'arrive à se confier à personne. Ses parents, absorbés par leur vie professionnelle,

lui donnent l'impression d'être des étrangers. Pour se faire accepter par ses camarades, le jeune garçon participe à un trafic interdit qui l'entraîne dans une spirale infernale. Trouvera-t-il la force de renverser la situation ? Rencontrera-t-il les bonnes personnes qui pourraient changer son destin ? Un roman d'apprentissage se déroulant entre Genève et la Grèce, avec un ado attachant qui aspire à reprendre le contrôle de sa vie. Dès 12 ans.

Paru aux Editions Auzou, ce livre est disponible à la librairie *Arménie culture et saveurs* www.armenie-culture-saveurs.ch ■

de la République d'Arménie avait décidé d'établir une ambassade résidente d'Arménie à Berne.

Ararat Mirzoyan et Ignazio Cassis ont en outre abordé les questions de coopération dans le cadre de l'OSCE, y compris sous la présidence suisse, ainsi que l'engagement mutuellement bénéfique dans d'autres formats et les événements de haut niveau à venir, notamment la réunion de la Communauté politique européenne prévue à Erevan le 4 mai 2026.

Les ministres ont échangé des vues sur les processus régionaux, et ont évoqué des questions d'ordre humanitaire, y compris les programmes destinés à répondre aux besoins des réfugiés déplacés du Haut-Karabakh.

Par ailleurs, M. Mirzoyan a pris la parole lors de la session de haut niveau de la Conférence sur le désarmement et a prononcé le discours d'ouverture d'un débat tenu en marge de la session du Conseil des droits de l'homme sur «le renforcement de la cohérence et le suivi de la mise en œuvre des droits de l'homme grâce aux outils numériques», organisé conjointement par le ministère arménien des affaires étrangères et l'Institut danois pour les droits de l'homme. ■

JOURNÉE DU DON DE LIVRES EN ARMÉNIE

En Arménie, le 19 février est l'une des fêtes les plus lumineuses de l'année: La Journée du don de livres.

C'est le jour où les gens descendent dans la rue avec des livres à la main pour les offrir aux personnes qu'ils aiment et même à celles qu'ils voient pour la première fois. C'est une fête pleine de chaleur humaine qui vit dans les sourires des gens, dans des livres tendus, dans de courtes conversations autour des étagères de livres. En ce jour, vous pouvez voir un écolier remettre un livre à un passant, un jeune homme offrant un volume de poèmes à une femme âgée à un arrêt de bus, ainsi que des gens qui ne se connaissent pas échanger leurs romans préférés.

En Arménie, on croit sincèrement qu'un livre donné avec amour trouvera sûrement son lecteur.

Le poète devenu un symbole de la nation

Le choix de la date n'est pas accidentel. Le 19 février est la date de naissance de Hovhannes Tumanyan, appelé «le poète de tous les Arméniens». Ce n'est pas seulement un beau titre. Il reflète à quel point Tumanyan est profondément enraciné dans la culture et la conscience arméniennes.

Né dans le village de Dsegh, dans la famille d'un prêtre, Tumanyan a commencé à écrire très tôt. Il a collaboré avec plusieurs journaux, et a créé à Tiflis (Tbilissi) "Vernatun", un cercle littéraire qui a réuni les meilleurs poètes et artistes de son temps. Ses œuvres "Anush", "Maro", "Sako de Lori", "Le chien et le chat", une adaptation de l'épopée «David de Sassun» entre autres font depuis longtemps partie du folklore arménien. Plusieurs rues et écoles en Arménie portent son nom et son portrait figure sur les billets de 5000 drams.

Une fête qui unit les générations

À l'ère des technologies numériques, lorsque n'importe quel livre peut être téléchargé en une seconde, la tradition d'offrir des éditions papier paraît particulièrement touchante. Mais en Arménie, on croit qu'un livre passé de main en main porte une chaleur qu'aucun écran ne peut remplacer.

Le 19 février, dans tout le pays, les gens sortent dans la rue avec des livres. Les parents donnent aux enfants leurs premiers contes de fées. On échange ses romans préférés ou des recueils de poèmes entre amis et collègues. Parfois, le livre finit entre les mains d'un parfait inconnu - et c'est là la magie de cette fête.

Les bibliothèques et les musées se transforment en centres d'attraction

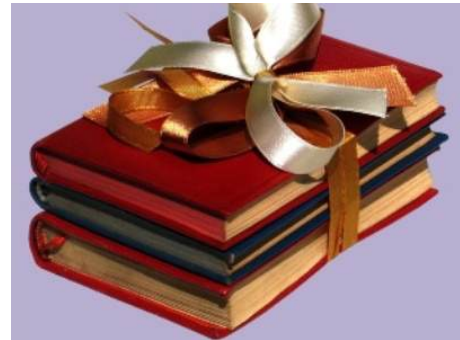
En ce jour, la Bibliothèque nationale d'Arménie devient un centre pour les amateurs de livres; une foire avec des "cadeaux", où tout le monde peut emprunter un livre gratuitement, et la bibliothèque elle-même offre de nouvelles éditions à ses lecteurs. Les gens viennent ici en famille, choisissent des livres avec l'aide des bibliothécaires et partagent leurs impressions.

Les musées préparent également des programmes spéciaux comprenant des rencontres avec des écrivains.

Rencontre entre tradition et technologie

La fête ne se limite pas aux publications sur papier. L'Arménie s'investit activement dans les technologies numériques. Parmi les différentes initiatives, citons l'application "Karapp", la première plate-forme de livres audio arméniens,

Ainsi, la tradition de la lecture prend un nouveau souffle.

Une fête à partager avec le monde

La journée du don de livres n'est pas seulement un événement culturel. Elle sert également à rapprocher les gens. En effet, le livre devient un support pour amener le sourire, entamer une conversation, nouer des amitiés.

En Arménie, on dit: "Un livre offert est une source de lumière qu'on allume dans l'âme de la personne qui le reçoit."

Et le 19 février, des milliers de ces sources de lumière sont allumées dans tout le pays. ■

(Article paru sur Euronews, adapté par Artzakank)

ՎԵՐԱՅՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ե ՉՕՅՐԱԴԻ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ԻՐԱԴՈՒՆՔԻ ՀԻՄՆԱՐԱՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Աւելի քան դար մը յետոյ, Թուրքիոյ մէջ վերհրատարակուած է արեւմտահայ մտաւորական ժառանգութեան կարեւոր գործերէն մէկը: Օսմանեան ժամանակաշրջանի պոլսահայ հանրայայտ իրաւաբան եւ մտաւորական Գրիգոր Չօհրապի «Պատիժի իրաւաբանութիւն» (Հոբուք-ը ճեզա) աշխատութիւնը որ առաջին անգամ լոյս տեսած էր 1909 թուականին, վերհրատարակուեցաւ 116 տարի յետոյ:

Այս աշխատութիւնը կը դիտարկուի որպէս օսմանեան եւ հետագային Թուրքիոյ Հանրապետութեան պատժական իրաւունքի ձեւաւորման առանցքային աղբիւրներէն մէկը: Աշխատութիւնը հիմնուած է Չօհրապի համալսարանական դասախօսութիւններուն վրայ եւ կը համադրուի թէ՛ ուսումնական, թէ՛ տեսական արժէք ունեցող բովանդակութեամբ:

Երկրորդ սահմանադրական շրջանին յաջորդող տարիներուն Չօհրապ դասաւանդած էր Պոլսոյ իրաւաբանական հաստատութիւններուն մէջ եւ միաժամանակ ներկայացուցած էր՝ Պոլիսը Օսմանեան խորհրդարանին մէջ: Իր ուսումնասիրութիւններուն մէջ ան յատուկ շեշտադրումներով կը ներկայացնէ պաշտպանութեան իրաւունքը, պնդելով, որ արդար դատաքննութիւնը անհնար է առանց փաստաբանի ներկայութեան, իսկ պետութիւնը պարտաւոր է ապահովել անվճար պաշտպանութիւն այն անձերուն համար, որոնք զուրկ են նմանօրինակ միջոցներէն:

Տակաւին 19-րդ դարու վերջաւորութեան, Չօհրապ մտահոգութիւն կը յայտնէր դատական համակարգին մէջ հսկողութենէն զերծ լիազօրութիւններու վտանգաւոր հետեանքներուն մասին՝ զգուշացնելով, որ այդ իրավիճակը կրնայ խաթարել արդարադատութեան հիմքերը:

1906 թուականին, սուլթան Ապտիլիամիտի օրով, Չօհրապ զրկուած է փաստաբանական գործունեութիւն տանելու իրաւունքէն եւ ստիպողաբար հեռացած էր Փարիզ, սակայն սահմանադրութեան վերականգնումէն ետք վերադարձած էր Պոլիս եւ շարունակած՝ իր դասախօսական գործունեութիւնը: Կարճ ժամանակ յետոյ այդ դասախօսութիւնները համախմբուած եւ

ՍՏՇ-Ի ՄԷՋ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԻ «ԼԵՉՈՒՆ ՍՓԻՌՔՈՎ ՄԷՎ՝ ՀԱՅԵՐԵՆԸ ԻՐ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐՈՎ» ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

«Գալուստ Կիւլպենկեան» հիմնարկութեան Հայկական բաժանմունքին եւ գործակցութեամբ Հարաւային Զալիֆորնիոյ համալսարանի (USC) Dornsife բաժանմունքին մէջ գործող Հայագիտական հիմնարկին՝ 27 Փետրուարէն 1 Մարտ, նշեալ համալսարանին մէջ տեղի ունեցաւ «Լեզուն Սփիւռքով մէկ՝ հայերէնը իր հեռանկարներով» գիտաժողովը:

Գիտաժողովին հիմքը կը կազմէր ապագայատեսիլ հարց մը. ինչպե՞ս կրնայ հայերէնը ծաղկիլ Սփիւռքի մէջ: Անկումի կամ կորուստի պատումներէն անդին անցնելով՝ գիտաժողովը առանձնացուց Նորարարութեան, ստեղծագործութեան եւ յաջողութեան օրինակները, ընդգծելով այն նախաձեռնութիւնները, ռազմավարութիւնները եւ նպատակադրուած ջանքերը, որոնք կը պահպանեն եւ կ'աշխուժացնեն հայերէնը՝ թէ՛ իր գրական ձեւերով, թէ՛ խօսակցական ու բարբառային տարբերակներով, սերունդներու եւ աշխարհագրութիւններու ընդմէջէն:

Ծրագիրը, որ կազմուած էր հետազօտութեան եւ կենդանի փորձին միջեւ երկխօսութիւն հաստատելու նպատակով՝ կ'ընդգրկէր կլոր սեղանի քննարկումներ, դասախօսութիւններ, զրոյցներ եւ մասնագիտական ցուցադրութիւններ:

Ուրբաթ, 27 Փետրուարին, գիտաժողովին բացման խօսքով հանդես եկան «Գալուստ Կիւլպենկեան» հիմնարկութեան Հայկական բաժանմունքի տնօրէն Ռազմիկ Փանոսեան եւ Հարաւային Զալիֆորնիոյ համալսարանի Հայագիտական վարիչ Շուշան Կարապետեան:

Երեք օրերու երկայնքին տեղի ունեցած գիտաժողովի ծրագիրին իրենց մասնակցութիւնը բերին առաւել քան 40 մտաւորականներ, դասախօսներ, խմբագիրներ, ուսուցիչներ եւ այլ մասնագէտներ: ■

(Asbarez.am)

հրատարակուած էին որպէս վեց բաժիններէ բաղկացեալ 281 էջոց գիրք մը:

Աշխատութեան Նոր հրատարակութիւնը լոյս տեսած է թուրք փաստաբան Թուրայ Այտընի խմբագրութեամբ եւ «Օն իքի լեվիա» հրատարակչատան նախաձեռնութեամբ:

Աշխատութիւնը կ'արժեւորուի ո՛չ միայն որպէս իրաւական դասագիրք, այլ նաեւ որպէս մտաւոր պատմութեան կարեւոր վկայութիւն՝ Նոր դիտանկիւններ բանալով օսմանեան ժառանգութեան եւ ժամանակակից իրաւունքի միջեւ կապերու ուսումնասիրութեան համար: ■

(ՆՈՐ ՄԱՐՄԱՐԱ)

POUR LA PREMIÈRE FOIS, LA CONFÉRENCE CAP DE L'UNION ASTRONOMIQUE INTERNATIONALE SE TIENDRA EN ARMÉNIE

Erevan accueillera du 25 au 29 mai la conférence de l'Union astronomique internationale intitulée «Communiquer l'astronomie au public» (CAP 2026), qui se tiendra pour la première fois en Arménie. Selon le correspondant d'«Armenpress», environ 200 délégués représentant différents pays sont attendus à cet événement.

«Des astronomes, des enseignants, des spécialistes de la communication scientifique en astronomie, des journalistes ainsi que des professionnels de divers horizons participeront à la conférence. Au total, nous prévoyons environ 200 participants. Il s'agit d'un événement spécial organisé tous les deux ans. Une participation en ligne est également prévue. Cette conférence constituera une plateforme de discussion consacrée aux méthodes de vulgarisation de l'astronomie. L'objectif est de favoriser l'échange d'expériences entre les astronomes, les spécialistes des relations publiques et les journalistes», a déclaré Areg Mikaelian, directeur de l'Observatoire astrophysique de Byurakan.

(© Rita Wilaert/Wikipedia)

La conférence est organisée par l'Union astronomique internationale (UAI) et l'Observatoire astrophysique Victor-Hambartsumian de Byurakan de l'Académie nationale des sciences de la République d'Arménie.

Parmi les membres du Comité scientifique d'organisation (CSO) figurent Samir Dhurandhar (Centre interuniversitaire d'astronomie et d'astrophysique, président du CSO), Aviva Yamani (coprésidente du CSO), Naomi Asabre Frimpong (Bureau de l'UAI pour la diffusion de l'astronomie, coprésidente du CSO), Areg Mikaelian (directeur de l'Observatoire de Byurakan), ainsi que d'autres scientifiques représentant différents continents.

Les organisateurs et partenaires sont la Commission C2 de l'UAI, le Bureau de l'UAI pour la diffusion de

Zareh Vorpouni ASPHALTE

Traduit de l'arménien par Marc Nishanian

Éditions Parenthèses
Collection : Diasporales

«Minas s'est approché du camion. Lorsque l'un des ouvriers place le seau sous l'ouverture d'où l'asphalte s'écoule en lançant un jet de vapeur en direction de Minas, il se cache la figure dans les mains, il tousse pour dégager sa gorge qui s'étrangle, il ouvre les yeux et, à l'instant même où il les ouvre, sur l'asphalte qu'on est en train d'étendre dans la rue, il voit Nicole qui marche main dans la main avec Monique, de sa démarche majestueuse, gaie, plus gaie et plus magnifique que les jours de revue. »

«Une fois dans la chambre, il était allé droit à la fenêtre, avait regardé dehors. La vue était admirable, dégagée jusqu'à la coupole du Panthéon. En bas, le fleuve, où un remorqueur tirait deux grosses péniches. En face, sur les quais, la foule ininterrompue du Quartier Latin, qui semblait d'ici paisible et silencieuse. En se retournant, il vit que Nicole était près de lui... »

Publié en 1972, *Asphalte* est le troisième tome du cycle *Les Persécutés* de Zareh Vorpouni. Ce roman explore la vie des réfugiés arméniens à Paris dans les années 1920, et les conséquences du génocide sur la diaspora. On y suit un jeune rescapé tentant de se reconstruire dans la France de l'entre-deux-guerres. Vorpouni y aborde les difficultés d'intégration, les tensions identitaires et les traumatismes liés à l'exil. À travers une narration introspective et un style moderne, l'auteur donne voix aux conflits intérieurs d'un homme partagé entre son héritage arménien et la culture française. L'œuvre, marquée par sa profondeur psychologique, illustre les enjeux de mémoire, d'identité et de résilience dans la littérature arménienne de diaspora. ■

l'astronomie, l'Observatoire de Byurakan, le Bureau régional de l'UAI pour le développement de l'astronomie en Asie du Sud-Ouest et centrale, la Société astronomique arménienne (ArAS) et l'Observatoire virtuel arménien (ArVO).

D'autres conférences et événements internationaux sont également prévus cette année. En particulier, du 14 au 18 septembre, se tiendra une conférence scientifique dédiée au 80e anniversaire de la fondation de l'Observatoire de Byurakan, intitulée «Notre Univers instable».

Il est également prévu de mettre en service le planétarium de l'Observatoire de Byurakan et d'annoncer l'ouverture du Musée de l'histoire de l'astronomie arménienne. ■

(Armenpress)

L'IA COMME NOUVEAU LANGAGE DU CINÉMA

Unknown artefact de Lilit Barseghyan
primé au premier festival
international de films IA

Araksi HARUTYUNYAN

Réalisatrice, scénariste et journaliste arménienne, Lilit Barseghyan explore le cinéma comme moyen de réflexion sur des questions humaines et sociétales contemporaines. Après plusieurs films documentaires remarqués (*Le 130°*, *Fragments du temps*, *L'Amour, Frontières*, ainsi que les films du projet Classe + Classique du Théâtre Gabriel Sundukyan), elle se tourne aujourd'hui vers l'intelligence artificielle comme nouvel outil de création artistique.

Son premier film de fiction entièrement réalisé à l'aide de l'IA, *Unknown Artefact* (L'Objet inconnu), a récemment remporté le prix du Meilleur film IA au AI International Film Festival de Los Angeles, le tout premier festival international dédié au cinéma généré par intelligence artificielle.

«Le film est hyperréaliste et entièrement créé à partir de zéro grâce à l'IA, y compris le scénario», explique la réalisatrice. Il raconte l'histoire d'une femme obsédée par le désir de rester dans l'Histoire. Commissaire d'exposition talentueuse mais artiste médiocre, elle cherche à imposer son nom en manipulant sa propre légende, disséminant des récits inexacts à travers le monde. Son avidité la conduit à l'apocalypse, après laquelle ne subsiste que ce qui a été sincère et authentique. À travers ce personnage, Lilit Barseghyan interroge une problématique largement répandue: des individus qui aspirent à créer sans jamais passer à l'acte, tout en revendiquant une autorité symbolique. Le film évoque également, avec subtilité, l'abandon d'un «paradis» construit sur l'illusion.

La réalisatrice s'est sérieusement intéressée à l'IA il y a un an, notamment grâce aux formations de la fondation reArmenia, dédiées à la culture numérique. D'abord méfiante face à cette technologie, elle y voit aujourd'hui une source de liberté créative et un moyen de concrétiser des projets cinématographiques autrement difficiles à produire.

LA COLLECTION DES MUSÉES DE BERLIN SERA EXPOSÉE EN ARMÉNIE

Le Musée d'histoire de l'Arménie accueillera au cours de l'année en cours une sélection des collections de l'Île aux Musées de Berlin. Selon Armenpress, cette annonce a été faite par le directeur par intérim du Musée d'histoire de l'Arménie, Davit Poghosyan.

«La thématique portera globalement sur le monde antique et les conceptions cosmologiques de l'Antiquité. Les pièces exposées proviendront des collections de différents musées de l'Île aux Musées de Berlin et seront mises en dialogue avec nos objets similaires», a précisé M. Poghosyan.

Il a indiqué que cette exposition est prévue dans le cadre d'une coopération avec le Musée de la Préhistoire et de la Protohistoire de l'Île aux Musées de Berlin. Le directeur par intérim a également annoncé que le protocole d'accord de coopération sera signé prochainement.

Dans ce cadre, il est également prévu que l'année prochaine, une exposition des collections du Musée d'histoire de l'Arménie soit organisée à Berlin. ■

Le visage de l'héroïne est celui de la réalisatrice elle-même, tandis que la bande sonore s'inspire du groupe arménien Rouri, d'un hayren de Koutchak et d'une œuvre d'Alfred Schnittke. Le film a été produit par Mané Mkrtchyan-Arzumanian.

Organisé chaque mois, le AI International Film Festival est l'un des événements majeurs du cinéma IA, réunissant des centaines de films dans différentes catégories artistiques. Bien que la récompense soit honorifique, cette distinction marque une reconnaissance importante sur la scène internationale.

Lilit Barseghyan prépare actuellement un nouveau court métrage et développe, avec une collaboratrice, une plateforme créative dédiée à la production artistique par intelligence artificielle. ■

(Alakyaz)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԲ ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆԻ «ՄՇՈՅ ԳԻՐՔԸ» ՀԱՏՈՐԸ ՀԱՅԵՐԵՆ ԹԱՐԳԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՎԵԲ-ԱՐՄԵՆ

Իտալերեն թարգմանում Վարդան Մատթեոսեանի կողմէ, Սիւ հրատարակչութիւն Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան թեմի, Ազգային առաջնորդարանի, Նիւ Եորք, 2025, 104 էջ: Հատորը լոյս տեսած է ի յիշատակ տիկ. Անահիտ Գասարճեանի (Նիւ Եորքի):

Իտալաբնակ, Փատովայի համալսարանի իտալական գրականութեան պատուակալ դասախօս Արսլան վիպակի ձեռով ներկայացուցած է ողիսականը Առաքելոց վանքին մէջ պահուած Մշոյ ճառընտիրի (գրուած ու նկարագրողուած 1200-1202 թուականին, Բաբերդի Սեպուհ լեռան Աւագ վանքին մէջ), կամ սիրագործութիւնը երկու անանուն հայուհիներու՝ 28 քիօ կշռող գիրքին կէսը 1915-ին Մուշէն Երեւան հասցնելու պատմութիւնը (միւս կէսը, թաղուած Կարնոյ հայկական վանքին մէջ, 1916-ին ռուս սպայ մը գտած ու տարած է Թիֆլիս): 1929-ին է, որ երկու կէսերը միացած են Ս. Էջմիածնայ մէջ, ապա փոխադրուած Մատենադարան, ուր կը հանդիսանայ մեր ամենէն մեծ ձեռագիրը:

Գիրքը նախապէս թարգմանուած է արեւելահայերէնի ու անգլերէնի, բայց, դիտել կու տայ Արեւելեան թեմի առաջնորդ Անուշաւան արքեպիսկոպոս, թէ պատմաբան, բանասէր ու առաջնորդարանի դիւանապետ դոկտ. Մատթեոսեան սիրով ստանձնած է թարգմանել այս գործը՝ «ի ճաշակովմն մեր ընթերցասէր հասարակութեան՝ յատկապէս զայն տրամադրութեան տակ դնելով մեր հայ վարժարաններու աշակերտութեան, որպէսզի անոնց մէջ վերընծիւղուի հայուհիի դարաւոր մաքրամաքուր ցինջ ոգին: Սա վիպակ չէ, այլ դիւցազնավիպակ»:

Հեղինակը «Մշոյ գիրքը»-ի բազմաթիւ լեզուները՝ իր յառաջաբանին մէջ կ'ըսէ. «Պատմութիւն մըն է, որ խորապէս սեփական կը զգամ, թէեւ հոն չի խօսուիր հայ ընտանիքիս ու անոր ճակատագրին, այլ թանկագին գիրքի մը փրկութեան մասին, որ դիմակայութեան հզօրագոյն խորհրդանիշ մըն է վտանգուած ու հալածուած ժողովուրդիս ոչնչացման դէմ»:

Յիշենք, որ բազմաթիւ այլ գիրքերու եւ հայերէն իտալերէնի թարգմանութիւններու շարքին, յատուկ ուշադրութեան արժանացած է իր ընտանիքի Մեծ եղեռնէն փրկութեան պատմութիւնը, որ դարձած է «Արտոյտներու ագարակը» վեպը՝ թարգմանուած 20

HOVIK SARDARYAN REÇOIT LE PRIX ERNST VON SIEMENS 2026

Le compositeur arménien Hovik Sardaryan, a reçu le prix Ernst von Siemens 2026 décerné par la Fondation musicale Ernst von Siemens, l'une des distinctions internationales les plus prestigieuses pour les compositeurs contemporains.

Décerné chaque année parallèlement au célèbre prix d'excellence de la Fondation, souvent qualifié de «prix Nobel de la musique», le prix du compositeur récompense les réalisations artistiques exceptionnelles dans le domaine de la musique contemporaine. Cette année, il a été attribué à Bethan Morgan-Williams, Hovik Sardaryan et Kitty Xiao. Chaque prix du compositeur comprend 35 000 € et un enregistrement numérique.

(Crédit : Rui Camilo / Ernst von Siemens Music Foundation)

Âgé de 32 ans, Sardaryan est originaire de Hadrut, en Artsakh, et devient le premier Arménien à recevoir cette distinction. Il a été récompensé pour ses contributions significatives à la composition contemporaine et pour avoir développé un langage musical distinctif connu sous le nom de polymonodie, caractérisé par la microtonalité et des structures mélodiques complexes.

Sardaryan a reçu sa première formation musicale au *Stepanakert Sayat Nova Music College* avant de poursuivre ses études au Conservatoire d'État d'Erevan. Il a ensuite suivi une formation avancée en Allemagne, où il vit, étudie et travaille depuis dix ans.

Parmi les moments forts de sa carrière, Sardaryan a été lauréat du programme *Roche Young Commissions* de 2021 à 2023, et son œuvre *Ikone* a été créée par l'Orchestre contemporain du Festival de Lucerne. Ses compositions couvrent la musique orchestrale et la musique de chambre et sont régulièrement jouées dans les principaux festivals de musique contemporaine du monde entier. ■

լեզուներու, ունեցած 46 հրատարակութիւններ ու շարժանկարի վերածուած (The Skylark Farm) յայտնի բեմադրիչներ Փաոլօ եւ Վիթթորիօ Թաւիանիի կողմէ: ■

(ՀՈՐԻԶՈՆ)

ԱՂՐԲԵՋԱՆՆ ԱՐՑԱԽՈՒՄ ԶԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԸ ՄԻԱՑՆՈՒՄ Ե ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՆԱՐԱՏԻՎԻՆ

Աղրբեջանի պետական զբոսաշրջության գործակալությունը մշակել է իր տիրապետության տակ անցած Արցախի Զարին Տակ և Տոլ գիւղերի, Հադրուքի, Մատաղիսի և Շուշիի զբոսաշրջության զարգացման հայեցակարգեր: Մշակուել է նաև «Յաղթանակի ճանապարհ» զբոսաշրջային երթուղին, որը սկիզբ է առնում Վարանդայի շրջանից, յայտնում է monumentwatch.org կայքը, որը մշտադիտարկում է Արցախի մշակութային ժառանգությունը:

Կայքը ուշադրությունը հրավիրում է այն հանգամանքի վրայ, որ բացայայտ կերպով զբոսաշրջությունը միացնում է ռազմական յաղթանակի նարատիվին (խմբ. խօսույթին):

«Աղրբեջանը 2021 թուականից ի վեր գովազդում է Արցախի զբոսաշրջության կարևորությունը, ինչի վկայություններ են 2022 թուականին Շուշիում անցկացրած առաջին միջազգային խոհարարական փառատոնը, 2023-ին Աղդամում անցկացրած «Ազատագրված տարածքներում զբոսաշրջության վերականգնումն ու զարգացումը» թեմայով առաջին գիտագործնական համաժողովը, «Թիրքական աշխարհի մշակութային զբոսաշրջության հեռանկարները» թեմայով միջազգային գիտական համաժողովը, Շուշիում կազմակերպված միջազգային գաստրոնոմիայի օրը, ինչպես նաև «Աղրբեջանի առողջապահական զբոսաշրջության համաժողով. զարգացման հնարաւորութիւններ» թեմայով միջազգային համաժողովը: Այս միջոցառումները ներկայացնում են որպես տարածաշրջանի զբոսաշրջային ներուժի խթանում:

Այժմ Աղրբեջանը նաև գովազդում է Արցախը միջազգային հարթակներում: Սակայն իրականում դրանք միտում ունեն օկուպացրած (խմբ. գրաւեայ) տարածքում միջազգային հանրության մօտ ստեղծել բնականոնության տպաւորութիւն: Ամեն ինչ օրինական է և ամեն ինչ լաւ է:

Զբոսաշրջության աղրբեջանական մօտեցման կարկառուն օրինակ է նաև Ստեփանակերտի «Յաղթանակի թանգարանի» նախագիծը: Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի նախկին կուսակցական կոմիտեի շէնքը (Արցախի Հանրապետության նախագահական նստավայր) այժմ վերափոխւում է «Յաղթանակի թանգարանի», -ասում է հրապարակման մէջ:

ԹՈՒՐԷԻԱՅՈՒՄ ԳՏՆՈՒՈՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ

Թուրքիայի Չոնգուլաք Նահանգի Դևրեք քաղաքի քաղաքապետ Օզջան Ուլուփընարը հանդիպել է Թուրքիայի մշակույթի և զբոսաշրջության նախարարության գրադարանների և հրատարակությունների գլխավոր տնօրէն Թաներ Բեյօլլուի հետ:

Հանդիպմանը քննարկուել է Դևրեք քաղաքի երբեմնի հայկական եկեղեցու շէնքի վերականգնման հարցը: Նշում է, որ այդ պատմական կառույցի վերանորոգման աշխատանքները, կը սկսուեն առաջիկայ օրերին:

Հայկական եկեղեցին նախկինում ծառայել է որպես կինոյի շէնք: Վերանորոգման նախագծի համաձայն՝ շինությունը կը վերականգնուի սկզբնական տեսքին համապատասխան և կը գործի որպես թանգարան ու գրադարան: Յիշեցուել է նաև, որ այդ շէնքը գրանցուել է որպես մշակութային ժառանգության վայր:

Համալիր ուսումնասիրությունների արդիւնքում Դևրեքի հայկական եկեղեցին կը վերածուի թանգարանի: ■

(Ermenihaber.am)

Նշում է, որ, Աղրբեջանի պետական զբոսաշրջության գործակալության տուեալներով, Արցախի տարածքում ներկայումս գործում է 35 հիւրանոց: Միևնոյն ժամանակ, Արցախ այցելելը հնարաւոր է միայն յատուկ թոյլտւութեամբ, որը տրամադրում է մի շարք պետական հարթակների միջոցով: Մասնաւոր մեքենայով ուղևորութիւնների թոյլտւութեան ժամկետը սահմանուել է հինգ օր: Անձնական ավտոմեքենայով մեկնելը հնարաւոր է միայն որոշակի հաստատուած ուղղութիւններով: 2025 թուականի յուլիսի 23-ից օտարերկրեայ քաղաքացիներին ևս թոյլատրուել է համապատասխան թոյլտւութիւն ստանալով այցելել Արցախ:

«Մեր ճանապարհը դէպի Ղարաբաղ» պետական հարթակում ներկայացրած վիճակագրության համաձայն՝ 2025 թուականին տարածաշրջան այցելել է ընդհանուր 2 միլիոն 549 հազար 857 մարդ: Այցելութիւնների քանակով առաջատար են եղել Շուշին, Լաչինը և Ստեփանակերտը:

«2021-ից աղրբեջանական կողմը Արցախի օկուպացրած որոշ տարածքներ ներառում է Աղրբեջանի զբոսաշրջային ուղղութիւնների մէջ: Կազմակերպուող այցելութիւնները կրում են քարոզչական բնոյթ: Աղրբեջանական զբոսաշրջային ռազմավարութեան հիմքում ընկած նարատիվը կառուցուած է պարզ տրամաբանութեան վրայ. մինչ «ազատագրումը» տարածքը ներկայացնում է որպես դատարկ, յետամնաց կամ անկենսունակ, իսկ դրանից յետոյ՝ որպես զարգացող, բաց ներդրումների համար, միջազգային միջոցառումներ հիւրընկալող տարածաշրջան: Այս հակադրութիւնը ծառայում է մէկ հիմնական նպատակին՝ ստեղծել այն տպաւորութիւնը, թէ իրական զարգացումը հնարաւոր է դարձել միայն այն պահից, երբ հայերն այլևս այդ տարածքում չեն», - գրում է կայքը: ■

(panarmenian.net)

COMMUNICATIONS

DONS

- A la mémoire de M. Berdj Terzian (Egypte)

À Artzakank Echo

Charlotte et Sogomon Setyan

Fr. 200.-

Artzakank remercie chaleureusement les donateurs.

Université de Genève
Faculté des Lettres - Unité d'arménien

COURS PUBLIC

par Valentina Calzolari
professeure d'études arméniennes

**La catastrophe à l'épreuve de l'image:
génocide et cinéma**

(organisé en collaboration avec
la Maison de l'Histoire)

Uni-Philosophes

Vendredi | 14h - 16h | Entrée libre

20 mars et 8 mai Salle PHIL 102

13 mars et 15 mai Salle PHIL 204

27 mars, 17 et 24 avril Salle PHIL 201

Renseignements: Valentina.Calzolari@unige.ch

Messes arméniennes en Suisse alémanique

Date	Heure	Lieu	Adresse
29.03.2026	13 30	Röm. Kath. Kirche	8600 Dübendorf ZH
02.04.2026	16 00	Röm. Kath. Kirche	8600 Dübendorf ZH
03.04.2026	17 30	Kath. Kirche Nussbaumen	5415 Baden AG
05.04.2026	14 30	Röm. Kath. Kirche	8600 Dübendorf ZH
19.04.2026	14 00	St. Maria Kath. Kirche	8200 Schaffhausen (SH)
24.04.2026	11 00	Röm. Kath. Kirche	8600 Dübendorf ZH

RENDEZ-VOUS

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois: de 10h00 à 16h15, cours de l'Ecole Topalian dans les locaux de la Fondation Topalian (à côté de l'Eglise, 64, route de Troinex) pour tous les enfants de 4 à 12 ans, débutants ou avancés. Le repas de midi et le goûter sont servis sur place. Bus de ramassage scolaire à disposition le matin et le soir. Renseignements: ecole.topalian@centre-armenien-geneve.ch

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois: Cours de l'Ecole de danse SANAHIN de l'UAS au Centre Arménien de Genève: de 16h15 à 21h15 avec 4 classes de niveaux et d'âges différents, à partir de 5 ans sans limite d'âge supérieure. Renseignements et inscriptions auprès de Christine Sedef 0797581136.

Tous les mercredis: de 14h00 à 18h00, la bibliothèque Saint Grégoire l'Illuminateur du Centre Arménien de Genève est ouverte au public. Renseignements: M. Garabed Yelegen Tél. 079 538 51 26 bibliotheque@centre-armenien-geneve.ch

Tous les dimanches: (du calendrier scolaire vaudois): Ecole arménienne de Lausanne (Maison de quartier des Faverges, ch. de Bonne-Espérance 30, 1006 Lausanne): de 15h00 à 17h00, cours de langue et de danse folklorique arméniennes pour enfants. Contact: Ruzanna Leemann-Zakaryan armenien.lausanne@yahoo.com

Tous les dimanches: Cours de danses folkloriques arméniennes pour adultes: de 09h00 à 10h00 au Studio 2, rue du Valentin 35 à Lausanne. Contact: Aspram Minasyan aspram@yahoo.com

Arménie Culture et Saveurs vous propose:

Cours d'arménien pour adultes.

Arménien occidental

Les mardis

17h00 - 18h30 Groupe intermédiaire

18h30 - 20h00 Groupe débutant

Les mercredis

18h30 - 20h00 Groupe intermédiaire

Arménien oriental

Les lundis

18h30 - 20h00 Groupe débutant

Les jeudis

18h30 - 20h00 Groupe intermédiaire

Renseignements: topalianecole@gmail.com

Librairie Arménie Culture & Saveurs

55, rue de Lausanne à Genève

CHF 300.- pour 10 cours

SALON DU LIVRE DE GENÈVE

18-22 MARS 2026 | PALEXPO - GENÈVE

Inauguration de la 40e édition
du stand Arménie-Hayastan

programmation sous le signe des femmes.

Résistantes, intellectuelles, militantes, travailleuses ou exilées, elles apparaissent comme des figures centrales de l'histoire et de la mémoire arméniennes. Tout le programme, les horaires ainsi que la billetterie (gratuite) est disponible sur le site du salon du livre:

www.salondulivre.ch

ԺԸՆԵՒ ԵՒ ԼԵՄԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

PAROISSE DE L'EGLISE
APOSTOLIQUE ARMENIENNE
SAINT-HAGOP
GENEVE REGION LEMANIQUE

ԼՈՒՐՈՐԱՆԵՑԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԼՈՐ ՏԱՐՈՒՄԸ ՍԵՄԻՆ

Կիրակի 4 Յունուար 2026-ին, ժընեվի Սուրբ Յակոբ մայր եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ Գոհաբանական աղօթք և Նոնօրիսէի արարողութիւն Նախագահութեամբ՝ Չուիցերիոյ թեմի առաջնորդական տեղապահ Գեր. Տ. Գուսան Ծ. Կրդ. Ալմանեանի: Ներկայ հաւատացեալները Հայր Սուրբի ծնոթէն ստացան օրհնուած նուէրներ:

ԼՇՈՒԹԵԱՒ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԸ ԺՆԵՒԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԵՋ

Երեքշաբթի 6 Յունուար 2026-ին, ժընեվի Սուրբ Յակոբ մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Սուրբ Ծննդեան և Աստուածայայտնութեան արարողութիւն և Ջրօրհնէք Նախագահութեամբ՝ Չուիցերիոյ թեմի առաջնորդական տեղապահ Գեր. Տ. Գուսան Ծ. Կրդ. Ալմանեանի: Սուրբ պատարագին իրեցց մասնակցութիւնը բերին Նաեւ Մայր Աթոռի միաբան հայրեր Հայր Մաշտոցն ու Հայր Մաղաքիան որոնք Պոսէի համալսարանին մէջ կը հետեւին 6-ամսեայ դասընթացներու:

Սուրբ պատարագի աւարտին տեղապահ Հայր Սուրբը տուաւ իր Սուրբ Ծննդեան պատգամը հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով: Ան իր քարոզը սկսաւ Եսայի մարգարէի հետեւեալ խօսքերով. «Զանգի մեզ ի մանուկ մը ծնաւ, մեզի որդի մը տրուեցաւ, և իշխանութիւնը անոր ուսերուն վրայ պիտի ըլլայ: Անոր անունը պիտի կոչուի Սքանչելի, Խորհրդակից, Խաղաղութեան Իշխան»:

Սուրբ և անմահ պատարագին ներկայ էր Չուիցերիոյ մօտ ՀՀ դեսպանի ներկայացուցիչ Տիկին Աննա Սարգիսեան: Մեծ թիւով հաւատացեալներ հաղորդուեցան և Հայր Սուրբի ծնոթէն ստացան Սուրբ միւռնոսով օրհնուած ջուրէն: Այս տարուայ մկրտութեան խաչեղբայրը մեր համայնքին մեծ ծառայութիւն մատուցած՝ յարգարժան Գրիգոր Ազատեանն էր, որը Նաեւ եկեղեցւոյս վաստակաշատ երգիչն ու երգչախումբի անդամն է:

ՀՀ ՆԱԽԱԳԱՀ ՎԱԽԱԳՆ ԽԱՇԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ԱՅՋՐԸ ԺՆԵՒԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի 18 Յունուար 2026-ին ժամը 14-ին, ՀՀ Նախագահ Սեծարգոյ Վախագն Խաչատուրեան այցելեց ժընեվի Սուրբ Յակոբ մայր եկեղեցի: Չուիցերիոյ թեմի առաջնորդական տեղապահ Գեր. Տ. Գուսան Ծ. Կրդ. Ալմանեան բարի գալուստ մաղթեց Պարոն Նախագահին և զինք առաջնորդեց դէպի եկեղեցւոյ ատենանը ուր ներկայ էին Չուիցերահայ համայնքի բազմաթիւ անդամներ և ազգային գործիչներ:

Հայր Սուրբը ներկաներուն անունով ողջունեց այս այցը ապա հրաւիրեց Պարոն Նախագահը որ իր խօսքը ուղղէ հաւատացեալ ժողովուրդին: Անոր կ'ընկերակցէին ՀՀ ԱԳ փոխնախարար Ռոբերտ Աբիտողովնեանը, ՀՀ Դեսպան Տիկին Տոյմաճեան, դեսպանատան աշխատողներ և այլ պաշտօնական անձինք:

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի 1 Փետրուար 2026-ին, տօնական մթնոլորտի մը մէջ, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Գերշ. Տէր Խաժակ Արք. Պարսամեանի հանդիսապետութեամբ և թեմի հոգեւոր դասի աղօթակցութեամբ, իբրեւ Նորանշանակ առաջնորդ, իր առաջնորդական անդրանիկ պատարագը մատուցեց Գերշ. Տէր Պարթեւ Եպս. Բարսեղեանը:

Սուրբ պատարագին ներկայ էին թեմական և ծխական խորհուրդներու ատենապետներ ու անդամներ, ժընեվի համայնքային կեանքի գործիչներ, բարերարներ, հիմնադրամներու ներկայացուցիչներ, կրթական, բարեսիրական միութիւններու անդամներ: Պատարագի ընթացքին Խաժակ Սրբազանը ներկայ հաւատացեալներուն ներկայացուց Պարթեւ Սրբազանը՝ անոր մաղթելով բարի ծառայութիւն իր առաքելութեան մէջ:

Իր առաջնորդական անդրանիկ պատգամին մէջ Սրբազան Հայրը անդրադարձ կատարեց Չուիցերիոյ թեմական և համայնքային կեանքի մարտահրաւերներուն ու ապագայ ծրագիրներուն, որոնք ուղղուած պիտի ըլլան թեմական կառոյցներու կազմաւորման, կանոնադրութեան վաւերացման և ազգային եկեղեցական կեանքի զօրացման: Պատարագի աւարտին Հայկական Կեդրոնի մէջ տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն:

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋԻ ՏՕՆԸ ԵՒ ԽԱՐՈՅԿԱՅԱՆԴԵՍ ԺՆԵՒԻ ՄԵՋ

Կիրակի 15 Փետրուար 2026-ին, ժընեվի մէջ նշուեցաւ Տեառնընդառաջի տօնը մասնակցութեամբ բազմաթիւ երիտասարդներու: Ժամը 17:30-ին, Չուիցերիոյ թեմի Նորանշանակ Առաջնորդ Գերշ. Տ. Պարթեւ Եպս. Բարսեղեան ներկաներուն բացատրեց այս տօնի իսկական խորհուրդը: Իսկ Տիկին Արագ Կապրիէլ ֆրանսերէն թարգմանութեամբ կարդաց Սրբազանին պատգամը:

Ապա կատարուեցաւ երեկոյեան ժամերգութիւն Նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Պարթեւ Եպս. Բարսեղեանի և Տ. Գուսան Ծ. Կրդ. Ալմանեանի, որոնք լոյսի նուիրուած երգով վարեցին տօնական մոմերը: Թափորը տոյն մոմերով ուղղուեցաւ դէպի եկեղեցւոյ բակը ուր Սրբազանն ու Հայր Սուրբը վարեցին պատրաստուած խարոյկը որպէս լոյսի խորհրդանշիչ: Այնուհետեւ Հայկական Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ խարոյկահանդէս ինչպէս Նաեւ՝ պար և հիւրասիրութիւն կազմակերպութեամբ Չուիցերահայ Միութեան

Պատրաստեց Տ. Գուսան Ծ. Կրդ. Ալմանեան

Noël Arménien

Le 7 janvier 2026, nous avons célébré le Noël arménien ainsi que l'Épiphanie. À cette occasion, les élèves et les maîtresses, avec l'aide de **Liana, maman de Chloé**, ont confectionné de délicieuses galettes des rois.

Nous avons couronné plusieurs rois et reines

Nous avons également pris le temps d'expliquer aux enfants la signification du Noël arménien et ses traditions. Ce fut une belle opportunité d'apprentissage et de découverte. La journée s'est déroulée dans une atmosphère festive et chaleureuse.

Visite de l'Évêque Partev Barseghyan

L'école a eu l'honneur de recevoir **Serpasan Partev**. Le mercredi 4 février. Il a tenu à servir le repas à tous les élèves présents ce jour-là et à partager avec eux un moment convivial.

Par la suite, il a expliqué aux enfants comment faire le signe de croix, ce qu'est la Bible - Աստուածաշունչ (Asdvadzachountch - le souffle de Dieu) et le récit de la Création. Ces échanges se sont déroulés dans une ambiance à la fois ludique et pédagogique, favorisant la participation et la curiosité des élèves.

Paregentan / Carnaval

Le mercredi 18 février, nous avons fêté **Paregentan**, une fête traditionnelle arménienne annonçant le Carême.

Nous avons expliqué sa signification, le sens spirituel de cette période: Un temps de prière, de réflexion, l'occasion de laisser de côté tout ce qui est superflu pour se recentrer sur l'essentiel, l'amour de Dieu, le partage et l'entraide.

Garen Bayramian le gagnant du tournoi d'échecs du mercredi 11 février 2026

Dates importantes: Salon du livre Palexpo Genève - Stand Arménie-Hayastan du 18 au 22 mars 2026

- o Grand choix de livres et de publications récentes
- o Expositions de tableaux - Conférences
- o Rencontres musicales
- o Cours de langue pour adultes arménien occidental et oriental
- o Artisanat - Souvenirs, bijoux
- o Spécialités arméniennes à emporter et service traiteur, pain arménien (Lavach), vin et cognac d'Arménie, café et thé d'Arménie
- o Voyages - Découverte de notre patrimoine culturel en Europe et en Arménie

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ARMENIE
 Culture & Saveurs

HORAIRES: Lundi à Vendredi 9h30 - 18h30 - Samedi 10h - 15h

55 rue de Lausanne - 1202 Genève CH -
 Tram 15 - arrêt Môle ou Parking de la gare Cornavin
 T +41 (0) 22 900 01 59 - info@armenie-culture-saveurs.ch
www.armenie-culture-saveurs.ch

Fondation H.D. Topalian

UAS NEWS

UNE RENCONTRE AMICALE OÙ RIRES ET DÉFIS ONT RYTHMÉ LA SOIRÉE

Un petit groupe d'amis s'est retrouvé autour d'une partie de bowling amicale et joyeuse le 30 janvier 2026. C'était l'occasion parfaite de se retrouver entre jeunes et moins jeunes pour une partie et quelques défis lancés!

TRNDEZ: ENTRE TRADITIONS ET CONVIVIALITÉ

Le dimanche 15 février, la communauté arménienne s'est retrouvée pour fêter Trndez. Après la célébration de la messe des vêpres par l'évêque Partev Barségian, Primat du diocèse arménien de Suisse, dans une église comble, nous étions une centaine de personnes à nous retrouver sur le parvis place d'Armenie à Troinex. Les familles les amis, les couples et les enfants ont pu, à tour de rôle, sauter par-dessus le feu en signe de purification, symbolisant la lumière divine et le renouveau. Les danseurs de la troupe Gamar ont animé de leurs danses cette célébration spirituelle et populaire perpétuant ainsi un rituel ancestral. La fête s'est prolongée au Centre arménien autour d'un Khorovatz et de danses, rassemblant un public particulièrement nombreux.

Nous vous rappelons les différents moyens de contact de notre association:

- Mail: info@u-a-s.ch
- Téléphone: 078 344 30 89

ENTRAÎNEMENTS SPORTIFS POUR LES EURO ARMENIAN GAMES (EAG)

Les équipes de football, basketball et volleyball s'entraînent le dimanche, et de badminton le lundi. C'est l'occasion idéale de se préparer aux compétitions et de représenter la communauté arménienne de Suisse. Les inscriptions sont toujours ouvertes: venez renforcer nos équipes!

Horaires et lieux:

Futsal: dimanche 14h-16h, Centre des Pâquis

Basketball: dimanche 16h-18h, Centre des Pâquis

Volleyball: à partir du 11 janvier, dimanche 14h-16h, Salle de Cité Jonction (à confirmer)

Pour participer ou obtenir plus d'informations, contactez-nous!

APPEL AUX SPONSORS: EURO ARMENIAN GAMES (EAG) 2026

L'Union Arménienne de Suisse (UAS) lance un appel aux entreprises et particuliers pour soutenir les Euro Armenian Games 2026

Pourquoi sponsoriser les EAG?

- Promouvoir la culture arménienne et le sport
- Renforcer vos liens avec la communauté arménienne
- Valoriser votre image auprès d'un public engagé

Nous recherchons:

- Une contribution financière
- Un soutien matériel (équipement, services, etc.)

Vous avez des idées de sponsors ou souhaitez-vous sponsoriser?

Contactez-nous! Nous sommes ouverts à toutes les propositions de partenariat.

RAPPEL IMPORTANT: COTISATION UAS

L'UAS n'est rien sans ses fidèles membres!

Grâce à votre cotisation, nous élargirons le champ des événements et activités proposés et assurerons la pérennité de nos projets en cours. Votre cotisation vous permet également d'avoir un droit de vote à notre Assemblée générale et ainsi de participer à l'évolution de l'association.

- Cotisation individuelle: 80.- CHF
- Cotisation familiale: 160.- CHF
- Cotisation (étudiants, AVS, chômeurs): 50.- CHF

- 1- Versez votre cotisation
- 2- Transmettez votre adresse postale à info@u-a-s.ch

